

**KALKINMA SORUNU İLE NEOLİBERAL DÖNÜŞÜM
EKSENİNDE ULUSLARARASI KALKINMA BİRLİĞİ**

**THE INTERNATIONAL DEVELOPMENT
ASSOCIATION ON THE AXIS OF THE DEVELOPMENT
PROBLEM AND NEOLIBERAL TRANSFORMATION**

Müge ALGAN*

ÖZ

Yeni Kamu Yönetimi (YKY), devlet ve piyasa ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini öngörürken ekonomik, siyasal ve yönetsel değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi küresel kuruluşlar YKY politikaları ile kamu işletmeciliğinin dünya genelinde uygulanmasını sağlamıştır. Bu dönüşümün son paradigması olan yönetişimin sunucuları da yine Dünya Bankası başta olmak üzere küresel aktörlerdir. Dünya Bankası Grubunun düşük gelirli ülkelere kredi veren kolu olan Uluslararası Kalkınma Birliği'nin (IDA) amacı hibe ve düşük faizli krediler ile ülkelerin kalkınma sorununa çözüm üretmektir. Çalışmanın temel amacı ülkelerde neoliberal politikalar uygulanırken IDA'nın kalkınma sorununa çözüm üretip üretmediğinin incelenmesidir. Bu çerçevede çalışma ilk bölümde IDA'yı tanıtmakta, ikinci bölümde IDA borçlanmasını ücretler ve IDA yenilenmeleri ile incelemektedir. Çalışmanın son bölümü IDA'nın en borçlu ülkeleri olan Pakistan, Bangladeş ve Tanzanya ekonomilerini, bu ülkelerin Dünya Bankası Grubu ve IMF ile kredi

* Dr., Dünya Barış Üniv., İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye, mugealgan@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8959-1174>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 27.01.2025
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 10.05.2025

anlaşmalarını ve bu krediler karşılığında ülkelerde yapılan neoliberal reformları incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kamu Yönetimi, Yönetişim, Uluslararası Kuruluşlar, Dünya Bankası, Uluslararası Kalkınma Birliği.

ABSTRACT

New Public Management (NPM) has brought about economic, political and administrative changes. Global institutions such as the World Bank and the International Monetary Fund (IMF) have ensured the implementation of public management policies through NPM. The providers of governance, the last paradigm of this transformation, are global actors, primarily the World Bank. The aim of the International Development Association (IDA), the arm of the World Bank Group that provides loans to low-income countries, is to provide solutions to the development problems of countries through grants and loans. The main purpose of the study is to examine whether IDA provides solutions to the development problem while neoliberal policies are implemented. In this context, the first part of the study introduces IDA, and the second part examines IDA borrowing and replenishments. The last part examines Pakistan, Bangladesh and Tanzania, the most indebted countries of IDA, and the neoliberal reforms in these countries.

Keywords: New Public Management, Governance, International Organizations, World Bank, International Development Association.

GİRİŞ

Yeni Kamu Yönetimi (YKY), devlet ve piyasa ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini öngörürken sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasal ve yönetsel değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Kutun, 2007: 117). Kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması, özelleştirmeler, vatandaşın “müşteri” olarak görülmesi gibi çeşitli yöntemler ile ilerleyen YKY, uluslararası kuruluşların da gücünün artmasına aracılık etmiştir (Farazmand, 1999). Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

gibi küresel kuruluşlar, YKY anlayışını destekleyerek, neoliberal ekonomik politikaların dünya çapında uygulanmasını teşvik etmiştir (Arslan, 2010: 23). Bu kuruluşlar, piyasa başarısızlıklarını gidermek ve devletlerin kalkınma çabalarını şekillendirmek için ekonomik, siyasal ve yönetsel değişiklikler önermiştir (Barnett ve Finnemore, 1999). Bu kuruluşlar kamu işletmeciliği yaklaşımının küresel boyut kazanmasında büyük rol oynamışlardır (Arslan, 2010: 32). Böylece YKY, kamu hizmetinin verimli ve kârlı sunulması adı altında özelleştirmeleri ve kamu hizmetinin piyasalaştırılmasını sağlayarak devletin ekonomik ve toplumsal varlığını azaltmıştır (Altın, 2013: 116).

Dünya Bankası 1989 yılında yayınladığı Sub-Saharan Afrika Raporu'nda Afrika ülkelerinin yoksulluk sorununu kalkınma sorunu olarak tanımlamış ve az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleri için yönetişimi ekonomik gelişmenin anahtarı olarak sunmuştur (Güler, 2003: 102). Dünya Bankası raporlarında piyasa ekonomisinin yeterince gelişmemiş olması ve özel sektöre gerekli desteğin sağlanmaması kısaca devletin ekonomi yönetiminde olması ülkelerin kalkınma sorunun baş sorumlusu olarak gösterilmiştir. Banka, 1992 yılından sonra yönetişimi iyi yönetim modeli olarak formüle etmiş ve bu modelde kalkınmanın yolunu kamu hizmetlerinin el değiştirmesi, özelleştirmeler, özel sektörün hareket alanının genişletilmesi ve devlet dışı aktörlerin daha çok kullanılması olarak sıralamıştır (Güzelsarı, 2004: 14).

Dünya Bankası 1997 tarihli Değişen Dünyada Devlet Raporunda ülkelerin içinde oldukları krizin aşılmasının yolu devletin piyasa mekanizmasını etkin bir biçimde çalıştırması olarak gösterilmiştir. Bu doğrultuda piyasanın ve özel sektörün güçlendirilmesi için reformlar yapılması önerilmiştir. Bu reformlar, özel yatırımların desteklenmesi için hukuki yapının oluşturulması, yolsuzluğun önlenmesi, hesap verebilirliğin sağlanması, hizmet sunumunda rekabetin güçlendirilmesi, yerel yönetimlere yetki devredilmesi ve iş dünyası ve sivil toplumun katılımı etrafında toplanmıştır (World Bank, 1997).

Dünya Bankası verdiği yapısal uyarılama kredileri (*Structural Adjustment Loan-SAL*) ve sektörel yapısal uyum kredileri (*Sectoral Adjustment Loan-SECAL*) ile ülkelerde kamu yönetiminin yeniden tasarlanmasını amaçlamıştır. Bu krediler yapısal reformlar koşuluyla kullanılmış ve ülkelerde kamu kuruluşlarının tasfiyesini, eğitim, tarım, finans ve enerji sektörlerinde kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini amaçlamıştır. SAL ve SECAL'ler ile ülkelerdeki temel kamu yönetimi dönüşümünü sağlayan Dünya Bankası, Ülke Destek Stratejileri (*Country Assistance Strategy-CAS*) ve Ülke Ortaklık Çerçeveleri (*Country Partnership Framework-CPF*) ile daha esnek ve karma kredi anlaşmaları kullanarak neoliberal dönüşüme devam etmiştir (Algan, 2024: 311-312).

Dünya Bankası yönetim modeli Birleşmiş Milletler (BM), OECD, IMF gibi küresel kuruluşlarda da karşılığını bularak gelişmekte olan ülkelerde neoliberal politikaların uygulanmasını sağlayan önemli bir yöntem olmuştur (Yüksel, 2000: 154). YKY, kamu yönetişimi üzerinden ilerlemesine devam etmiş piyasanın güçlendirilmesi için yönetim yöntemini kullanan IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar sektörel veya yapısal düzenlemeler aracılığıyla devletin müdahale alanını daraltmış ve ülkelerin kredi borcunu artırmıştır. Yönetişimin kalkınma amacı devletin kapsamının ve boyutunun küçültülmesi ve özel sektörün etkinliğinin artırılması olmuştur (Scott, 2012: 27). Yönetişim küresel aktörlerin birlikte çalışması ile daha etkin bir yöntem olmuş ve bu “ortaklaşa yönetim” Dünya Bankası, OECD, BM gibi aktörlerin reform transfer gücünü artırmıştır (Algan, 2021: 798). Ortaklaşa yönetim, bu aktörlerin küresel politikalar üzerindeki güçlerini artırırken çokuluslu şirketlerin hareket alanını genişletecek politikalar uygulanmasını sağlamıştır (Algan, 2021: 798).

Dünya Bankası Grubu, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (*International Bank for Reconstruction and Development-IBRD*), Uluslararası Kalkınma Birliği (*The International Development Association-IDA*) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) gibi kuruluşları aracılığıyla sağladığı krediler, garantiler ve hibeler ile ülkelerdeki neoliberal dönüşümün önemli yönlendiricisi olmaktadır. IBRD, IDA ve MIGA’nın Dünya Bankası Grubu portföyü içerisindeki yeri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo.1: Dünya Bankası Grubu Finansmanı (World Bank, 2024)

Dünya Bankası Grubu Kuruluş	2024 Yılı Finansman Tutarı (Milyon Dolar)
IBRD	37,568
IDA	31,195
MIGA (Garanti)	8,204

IDA, Dünya Bankası’nın düşük gelirli ülkelere yardım eden kuruluşu olarak bu statüdeki ülkelere hibe ve düşük faizli kredi temin etmektedir. Bu ülkelerin kalkınma sorununa çözüm üretmeye çalışan IDA, hibe ve krediler karşılığında Dünya Bankası reformlarının uygulanmasını sağlamaktadır. IDA hali hazırda dünyanın en düşük gelirli 78 ülkesi için yardım sağlamaktadır. Bu yardımların ülkelerdeki yoksulluk ve kalkınma sorununa katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Dünyanın dezavantajlı bölgeleri ile çalışan IDA’nın çalışmaları birkaç açıdan sorunlu görülmektedir. Öncelikle *hibe* kuruluşu olarak lanse edilen IDA son yıllarda hibe programlarını uygulamamakta ve yoksul ülkelere sadece kredi tahsis etmektedir. Oysa en yoksul ülkeler için hibeler bu ülkelerin bir daha

ödenemez borç yükleriyle karşılaşmalarını sağlayacak ve Bankaya geri ödeme yapmak yerine kaynaklarını kendi ekonomilerine yatırmalarına olanak tanıyacaktır (Radelet, 2005). Ayrıca yapılan araştırmalar hibelerin ülkelerin zaten zor olan vergi yönetimlerine kredilerden daha çok katkı yaptığını göstermektedir (Morrissey vd., 2006: 14). Dünya Bankası IDA'yı kredi veren bir kuruluşa dönüştürerek bunu olanaksız hale getirmektedir. Ülkeler önemli kalkınma sorunları ile uğraşırken IDA kredilerinin geri ödemelerinin hesaplanması Dünya Bankası'nın kalkınma misyonundan çok kredi ödemelerini takip ettiği izlenimini güçlendirmektedir (Marchesi ve Missale, 2013).

IDA ile ilgili dikkat çekici başka bir husus IMF, IBRD ve MIGA gibi kuruluşlar ile ortaklaşa yönetişimidir. IDA, daha önceki yıllarda IBRD borçlusu ülkeler ile çalışmıyor iken son yirmi yılda IDA'nın IBRD ülkelere daha fazla kredi verdiği görülmektedir (Morrison, 2011). Benzer bir durum IDA borçlusu ülkelerin IMF ve MIGA ile çalışmalarında da gözlemlenmektedir. IDA borçlusu ülkeler IMF, IBRD ve MIGA ile de yüksek tutarlı krediler ile *ortaklaşa* borç sarmalına alınmaktadır.

IDA ile ilgili sorunlu alanlardan bir diğeri IDA'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkisidir. ABD, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi küresel kuruluşların kurucu üyesi ve en büyük *hissedarı* olarak bu kuruluşların kararlarında büyük etkiye sahiptir. Bu güç ABD'yi küresel politikaları belirlemede diğer ülkelerden görece üstün konuma getirirken ABD, küresel ekonomideki bu gücünü siyasi anlamda da kullanmaktadır. Araştırmalar ABD'nin IDA kredilendirmesi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu etki hem istatistiksel hem de ekonomik olarak önemlidir. ABD, diğer küresel kuruluşların faaliyetlerinde olduğu gibi IDA politikalarının belirlenmesinde de ABD çıkarlarını gözeterek siyasi ve ekonomik kararlar alınmasını sağlamaktadır (Andersen vd., 2006: 772). Bu da IDA'nın faydalanıcısı ülkelere çok finansörü ülkelerin önceliklerine önem verildiği ihtimalini tartışmaya açmaktadır.

Bu sorunlu alanlar kapsamında çalışma; IDA'yı kuruluş yapısı, borçlanma şartları ve Dünya Bankası içerisindeki yeri itibarıyla okuyuculara tanıtmayı amaçlamaktadır. Çalışma Dünya Bankası ve IDA resmi dokümanlarını incelemek suretiyle kuruluşun işleyiş yapısını, ücretlendirme ve çalışma koşullarını incelemektedir. Çalışma IDA'ya en borçlu üç ülke olan Pakistan, Bangladeş ve Tanzanya'nın ekonomik profilini ve IDA ile çalışma koşullarını tanıtırken bu ülkelerin IMF, IBRD ve MIGA gibi diğer küresel kuruluşlar ile ilişkilerini yine bu kuruluşların anlaşmaları, belgeleri ve kredi ilişkilerini incelemek ve ikincil kaynaklara yer vermek suretiyle ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü IDA'yı tanıtmakta, ikinci bölümü IDA borçlanmasını ücretler ve yıllar içerisinde imzalanan IDA yenilenmeleri ile incelemektedir. Çalışmanın üçüncü bölümü IDA'nın en borçlu ilk üç ülkesi olan Pakistan, Bangladeş ve Tanzanya ekonomilerini, bu ülkelerin IDA, IMF, IBRD ve MIGA ile kredi anlaşmalarını ve karşılığında bu ülkelerde gerçekleştirilen *reform* ve politika transferini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada ayrıca yukarıda bahsedilen hibe tahsisleri, ortaklaşa kredi yönetişimi, ABD'nin krediler üzerindeki gücü ve etkisi gibi sorunlu alanlar incelenerek tartışılmakta ve bu bilgiler ışığında ülkelerdeki kalkınma soruna katkı sağlanıp sağlanmadığı ve ülkelerde gerçekleştirilmeye çalışılan neoliberal dönüşüm incelenmektedir.

1. ULUSLARARASI KALKINMA BİRLİĞİ (IDA)

Uluslararası Kalkınma Birliği (*The International Development Association-IDA*), Dünya Bankası'nın dünyanın düşük gelirli ülkelere yardım eden bölümüdür. IDA'nın hibeleri ve düşük faizli kredilerinin amacı ülkelerin geleceklerine yatırım yapmalarına, yaşamları iyileştirmelerine ve dünya çapında daha güvenli, daha müreffeh bir toplum yaratılmasını amaçlar. IDA, eğitim, temel sağlık hizmetleri, temiz su ve sanitasyon, tarım, iş ortamının iyileştirilmesi, altyapı ve kurumsal reformlar gibi bir dizi kalkınma faaliyetini destekleyen çok konulu bir kurumdur. Bu müdahaleler eşitliğe, ekonomik büyümeye, iş yaratmaya, daha yüksek gelirlere ve daha iyi yaşam koşullarına giden yolu açtığını ifade eder (IDA, 2024a).

1960 yılında kurulan IDA, Dünya Bankası'nın orijinal borç verme kolu olan Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nı tamamlamaktadır. IDA, dünyanın 78 düşük gelirli ülkesi için en büyük yardım kaynaklarından biridir ve bu ülkelerdeki temel sosyal hizmetlere yönelik bağış fonlarının en büyüğüdür. IDA imtiyazlı şartlarda borç verir ve sıfır veya çok düşük faizli IDA kredilerinin geri ödemeleri 30 ila 40 yıla yayılır. IDA ülkelerinin yarısından fazlası, IDA kaynaklarının tamamını veya yarısının hiçbir geri ödeme gerektirmeyen hibe koşullarıyla alındığı belirtilir. Bu hibelerin yüksek borç sıkıntısı riski altındaki düşük gelirli ülkeleri hedef aldığı ifade edilir (IDA, 2024a).

IDA büyük ölçüde üye ülkelerin hükümetlerinin katkılarıyla finanse edilmiştir. Bağışçılar IDA kaynaklarını yenilemek ve politika çerçevesini gözden geçirmek için her üç yılda bir toplanır. Şu anda 50'den fazla bağışçı hükümetten yetkililer (IDA Milletvekilleri) ve borç alan üye ülkelerin temsilcileri, IDA'nın politika ve finansman çerçevelerinin ülke ihtiyaçlarına uyumunu sağlamak için çalışmaktadır. IDA politika çerçevelerini geliştirirken dünya genelindeki sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve düşünce kuruluşlarıyla da işbirliği yapar.

IDA, Guvernörler Kurulunu oluşturan 175 üye ülke tarafından denetlenmektedir. IDA'nın günlük geliştirme çalışmaları Bankanın operasyonel personeli, hükümetler ve uygulayıcı kurumlar tarafından yönetilmektedir. IDA kredilerinin tahsis kararları, her ülkenin gelir düzeyi ve ekonomilerini yönetme ve devam eden IDA projelerindeki performans kayıtları da dahil olmak üzere çeşitli kriterlere göre verilmektedir (IDA, 2024a).

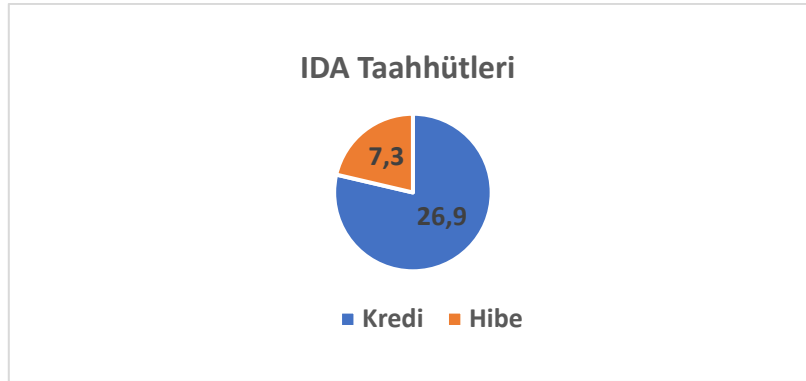
IDA Fonlarından yararlanabilmek için ülkelerin öncelikle aşağıdaki kriterleri karşılaması gerekir (IDA, 2024b):

- Kişi başına düşen Gayri Safi Milli Gelir (GSYİH) olarak tanımlanan göreceli yoksulluk, belirlenmiş bir eşiğin altında olmalıdır. Her yıl güncellenen bu parametre 2025 mali yılında 1.335 dolar olmuştur.
- Piyasa koşullarında borçlanmak için kredibiliteye sahip olmamak ve bu nedenle ülkenin kalkınma programını finanse etmek için imtiyazlı kaynaklara ihtiyaç duymak.

Ülkeler, ekonomik büyümeyi ve yoksulluğun azaltılmasını teşvik eden politikaları ne kadar iyi uyguladıklarını ispatlamalıdır. Kredilerin tahsis kararları daha önceki kredilerin nasıl kullanıldığına göre verilmektedir (Marchesi ve Missale, 2013). Borçlu hükümet projeyi Dünya Bankası'nın teknik yardım ve desteğiyle yürütmektedir. Borçlu ülke proje faaliyetleri ile Bankaya düzenli olarak rapor verir ve durum raporları hazırlar. Projenin ilerleyişi, sonuçları ve yararlanıcılar üzerindeki etkisi, operasyonun nihai etkinliğini ölçecek verileri elde etmek amacıyla uygulama aşaması boyunca izlenir. Nihai sonuçlar daha sonra beklenen sonuçlarla karşılaştırılır. Elde edilen bilgiler genellikle projeden elde edilen faydaların sürdürülmesi için hangi ek hükümet önlemlerinin ve kapasite iyileştirmelerinin gerekli olduğunu belirlemek için kullanılır. Bankanın Bağımsız Değerlendirme Grubu, kabaca dört projeden birinin (yılda yaklaşık 70 proje) performansını değerlendirerek sonuçları orijinal hedeflere göre, sonuçların sürdürülebilirliğini ve kurumsal gelişim etkisini ölçer ve yeniden tahsis kararları bu değerlendirmeler sonucunda verilir (IDA, 2024b).

30 Haziran 2023'te sona eren mali yılda, IDA taahhütlerinin toplamı 34,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve bunun 7,3 milyar doları hibelere ayrılmıştır. Afrika bölgesi toplam taahhütlerin yüzde 75'ini (25,8 milyar dolar) almıştır. 1960'tan bu yana IDA 115 ülkeye 533 milyar dolar sağlamıştır. Yıllık taahhütler istikrarlı bir şekilde artmış ve son üç yılda (2021-2023) ortalama 36 milyar dolara ulaşmıştır (IDA, 2024b). Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi 34 milyar doları aşan tahsislerin sadece 7,3 milyar doları hibe olarak kullanılmıştır.

Grafik.1: IDA Taahhütleri (IDA, 2024b)

Hibelerden uzaklaşılmasının sebeplerinden biri üye ülkeler için hibelerin karşılığı alınmayacak bir maliyet olarak görülmesidir. Bir diğer neden hibelerin krediler gibi performans denetimine tabi olmamasıdır. Bir başka neden eğitim, sağlık ve diğer sosyal alanlara yönlenecek hibelerin bu alanlardaki dönüşümü kırk yıl gibi uzun bir sürede gerçekleştireceği için etkisinin düşük olacağını düşünülmesidir. IDA'nın faaliyet hacminin hibeler ile azalacağını düşünen İngiltere, İskandinav ülkeleri ve Avrupa ülkeleri gibi bazı ülkeler hibelerin artırılması durumunda IDA'ya ihtiyaç kalmayacağı için hibelere karşı görüş bildirmektedirler. Aynı ülkeler kredilerin ülkeler tarafından daha *dikkatli* kullanılacağını düşündükleri için hibelerin artırılmasına karşı çıkmaktadır (Sanford, 2002: 23).

IDA'nın çalıştığı 78 ülke bulunmaktadır ve 2023 dönemi itibarıyla 2,305 milyon dolarlık borç ile Pakistan IDA'nın en borçlu ülkesi olmuştur. Bangladeş, Tanzanya, Kenya, Kongo Cumhuriyeti, Fildişi Sahili, Etiyopya, Mozambik, Nijerya ve Senegal diğer borçlu ülkelerdir (IDA, 2024b). Ülkeler ve borç durumları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo.2: IDA Borçlu Ülkeleri (IDA, 2024b)

Ülke	Borç Tutarı (Milyon Dolar)
Pakistan	2,305
Bangladeş	2,300
Tanzanya	2,135
Kenya	2,010
Kongo Cumhuriyeti	1,940
Fildişi Sahili	1,850
Etiyopya	1,700
Mozambik	1,625
Nijerya	1,551
Senegal	1,219

Aralarında Çin, Şili, Hindistan, Güney Kore ve Türkiye'nin de bulunduğu otuz beş ülke mezun olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkeler IDA ile ilişkilerini tamamlamış ve bir kısmı daha sonra IDA bağışçısı olmuştur (IDA, 2024b).

2. IDA BORÇLANMASI

IDA üyeleri, üyeliklerinin kabulünden sonra IDA'ya ilk abonelik ücreti yatırmaktadır. Her üyeye tahsis edilen ilk abonelik, 1 Ocak 1960 yılında yürürlükte olan ağırlık ve saflıktaki ABD doları cinsinden ifade edilen, ilgili listede adının karşısında belirtilen miktarda olacaktır. Her üyenin ilk aboneliğinin yüzde onu altın veya serbestçe çevrilebilir para biriminde ödenecektir. Bu tutarın yüzde 50'si IDA Üyelik Anlaşmasının XI. maddesinin 4. bölümü uyarınca faaliyetlerine başlayacağı tarihten sonraki 30 gün içinde veya orijinal üyenin üye olduğu tarihten itibaren, hangisi daha sonraysa; yüzde 12,5, derneğin faaliyetlerine başlamasından bir yıl sonra ve bundan sonraki her yıl, ilk aboneliğin yüzde 10'luk kısmı tamamen ödenene kadar yıllık aralıklarla yüzde 12,5 olarak ödenir (IDA, 1960).

Her üyenin ilk abonelik ücretinin kalan yüzde doksanı ise listelenen üyeler için altın veya serbestçe dönüştürülebilir para biriminde ve ilgili listenin II. Kısımında listelenen üyeler için abone olan üyenin para biriminde ödenecektir. Üyelerin ilk abonelik ücretlerinin bu yüzde doksanlık kısmı, aşağıdaki şekilde beş eşit yıllık taksitte ödenecektir. İlk taksit, IDA Üyelik Anlaşmasının XI. maddesinin 4. bölümü uyarınca üyenin faaliyetlerine başlayacağı tarihten sonraki otuz gün içinde veya üyenin üye olduğu tarihte, hangisi daha sonraysa; ikinci taksit, IDA faaliyetlerine başlamasından bir yıl sonra ödenecektir. Sonraki taksitler, ilk abonelik ücretinin yüzde doksanlık kısmı tamamen ödenene kadar her yıl yıllık aralıklarla ödenecektir (IDA, 1960).

IDA, üyenin önceki alt bölüme veya madde IV, bölüm 2'ye göre ödediği veya ödenmesi gereken ve Birlik tarafından faaliyetlerinde ihtiyaç duyulmayan para biriminin herhangi bir kısmı yerine, üyenin hükümeti veya söz konusu üye tarafından belirlenen saklama kuruluşu tarafından ihraç edilen, devredilemez, faiz getirmeyen ve talep üzerine belirlenen saklama kuruluşundaki Birlik hesabına nominal değer üzerinden ödenebilir senetler veya benzeri yükümlülükler kabul edecektir (IDA, 1960).

Birlik, üyelerin ilk aboneliklerinin ödemelerinin tamamlanmasına ilişkin takvim ışığında uygun gördüğü bir zamanda ve bundan sonra yaklaşık beş yıllık aralıklarla kaynaklarının yeterliliğini gözden geçirecek ve uygun gördüğü takdirde aboneliklerde genel bir artışa izin verecektir. Yukarıdakilere rağmen, aboneliklerde genel veya bireysel artışlar, yalnızca ilgili üyenin talebi üzerine dikkate alınması koşuluyla, her an yetkilendirilebilir. Bu, Bölüm uyarınca

abonelikler ek abonelikler olarak adlandırılmaktadır. Ek abonelikler yetkilendirildiğinde, abonelik için yetkilendirilen miktarlar ve bunlarla ilgili hüküm ve koşullar Birlik tarafından belirlenecektir. Herhangi bir ek abonelik yetkilendirildiğinde, her üyeye, Birlik tarafından makul bir şekilde belirlenecek koşullar altında, göreceli oy gücünü sürdürmesini sağlayacak bir miktar abone olma fırsatı verilir, ancak hiçbir üye abone olmak zorunda değildir (IDA, 1960).

30 Haziran 1987'ye kadar Kurul tarafından onaylanan tüm IDA kredilerinin vadesi 50 yıldır. 30 Haziran 1987 ile 30 Haziran 2011 arasında Kurul tarafından onaylanan IDA kredilerinin vadesi 35 veya 40 yıl olarak belirlenmiştir. 1 Temmuz 2011 ile 30 Haziran 2014 arasında onaylanan kredilerin vadesi 25 veya 40 yıl olmuştur. IDA kredileri, kişi başına düşen gelirin uygunluk eşiklerinin üzerinde kaldığı durumlarda kredibilitesi olan borçlulardan anapara ödemelerinin iki katına çıkarılmasını sağlayan bir hızlandırma maddesi içerir. Sertleştirilmiş şartlardaki IDA kredileri (IDA13-IDA15 yenilenmesi sırasında onaylanmıştır) ve imtiyazsız krediler hızlandırılmış geri ödeme hükümlerinden muaftır. Bazı küçük devletler ve küçük ada ekonomileri (yani küçük ekonomi terimleri) için, kırılganlıkları nedeniyle, IDA uygunluğu için kişi başına düşen GSYİH operasyonel sınırında bir istisna yapılmıştır (IDA, 2024c).

1 Ekim 2024 tarihi itibarıyla IDA'nın borç verme koşulları güncellenmiştir. Bu kapsamda (IDA, 2024c);

- Küçük ekonomiler için 40 yıl süreli krediler 10 yıl geri ödemesiz olarak 11-20 yılları için %2, 21-40 yılları için %4 faiz ile kredi kullanılmaktadır,
- GSYİH durumlarına ve kredi koşullarına göre 38 yıla kadar kredi verilmektedir. “Regular” olarak tanımlanan ülkeler için 6 yılı geri ödemesiz dönemden sonra 38 yıla kadar kullanılan kredilerin faiz oranı %3.125'dir,
 “Blend” ülkeler için 30 yıla kadar kredi verilmektedir. Bu krediler için 5 yıl geri ödemesiz dönemden sonra faiz oranı ilk 25 yıl için %3.3 ve kalan 4 yıl için %6.8'dir,
- 50 yıl süreli verilecek kredilerde ilk 10 yıl geri ödemesiz ve kalan yıllar için %2.5 faiz alınacaktır.

IDA hibe ve garanti destekleri 1 Ekim 2024 koşullarında yer almamaktadır. IDA bu dönem için sadece kredi desteği sağlamakta hibe ve garanti vermemektedir. Görüldüğü gibi IDA hibe sisteminden tamamen vazgeçmiş gözükmekte kredi verme sürelerini de azaltmaktadır.

Ücretler

Borç hizmeti ödeme tarihleri, alıcının kredi müzakereleri sırasında kararlaştırdığı şekilde, ayın 1. veya 15. günü ve sonrasında altı ayda birdir. Tek para birimi kredileri için sabit oranlar üç ayda bir hesaplanır ve yayınlanır. Her çeyrekte onaylanan krediler, o çeyrek için geçerli olan oranlara tabi olacaktır (IDA, 2024c).

IDA'nın idari giderlerini karşıladığından emin olmak ve negatif faiz ücretini önlemek için IDA, tüm para birimleri için hizmet ücreti ve toplam kredi oranı için 75 baz puanlık bir taban uygular. Hizmet ücreti, dağıtılan ve ödenmemiş kredi bakiyesinin bir yüzdesi olarak uygulanır (IDA, 2024c).

Tüm IDA imtiyazlı kredileri, şu anda sıfır olan bir taahhüt ücretine tabidir. IDA'nın Taahhüt ücreti, IDA kredilerinin ve hibelerinin dağıtılmamış bakiyesinin %0-%0,5 aralığında belirlenen değişken bir ücrettir. İcra Direktörleri, taahhüt ücretinin seviyesini yıllık olarak inceler ve onaylar. Garantiler için (IDA, 2024c);

- i. Garantili finansmanın ödenmemiş bakiyesine bir bekleme ücreti uygulanır. Bu ücret IDA kredilerindeki taahhüt ücretine benzerdir. Bekleme ücreti şu anda yıllık 0 baz puan olarak sabitlenmiştir, ancak taahhüt ücretlerindeki değişikliklere göre değişebilir.
- ii. Garantili finansmanın ödenmiş ve ödenmemiş tutarlarına, IDA kredilerindeki hizmet ücretlerinin uygulandığı şekilde bir garanti ücreti uygulanır. Garanti ücreti şu anda yıllık 75 baz puan olarak sabitlenmiştir ve bu, IDA kredilerindeki sabit hizmet ücreti seviyesine eşittir.
- iii. Bekleme ve garanti ücretlerine ek olarak, özel sektör borçluları için IDA garantileri, önceden ödenen tek seferlik ücretler olan bir başlatma ücreti ve bir işlem ücretine tabidir. Başlatma ücreti, ana paranın 15 baz puanı veya 100.000 ABD dolarıdır (hangisi daha yüksekse); işlem ücreti ana paranın 50 baz puanına kadardır. İşlem ücreti vaka bazında değerlendirilir ve istisnai durumlarda feragat edilebilir veya artırılabilir.

İmtiyazlı kredi ve hibelere ek olarak IDA, Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler (*Heavily Indebted Poor Countries-HIPC*) Girişimi Çok Taraflı Borç Giderme (*Multilateral Debt Relief Initiative-MDRI*) Girişimi aracılığıyla borç hafifletme sağlamaktadır (IDA, 2024d). IDA ayrıca Kriz Müdahale Penceresi (CRW) gibi araçlar aracılığıyla krizler ve acil durumlar sırasında da önemli bir ortaktır. CRW, Doğu Afrika ve Yemen'deki kıtlık gibi ciddi krizler yaşayan ülkelere, 2010 yılında Haiti ve 2015 yılında Nepal gibi depremlerin ardından ve Ebola salgınından etkilenen Batı Afrika ülkelerine destek vermiştir. IDA16'daki tanıtımından bu yana CRW, beş bölgedeki 26 IDA ülkesindeki krizlere ve acil durumlara müdahale etmek için 3 milyar dolar sağlamıştır (IDA, 2020).

IDA Yenilenmeleri

IDA, 912,7 milyon dolarlık ilk finansmanla 24 Eylül 1960 tarihinde 15 imzacı ülke¹ ile çalışmaya başlamıştır. İlk sekiz ayda 51 üyeye ulaşan IDA, dört ülkeye (Sudan, Şili, Hindistan ve Honduras) 101 milyon dolar değerinde kredi tahsis etmiştir. 1961 yılında Honduras, Batı Otoyolu'nun 62 mil uzatılması da dahil olmak üzere otoyol geliştirme ve bakımı için 9 milyon dolarlık bir IDA kredisi alan ilk ülke olmuştur. IDA daha sonraki yıllarda 175 üye ülkeyi kapsayacak şekilde büyümüş ve dünyanın en fakir 78 ülkesine imtiyazlı kredi sağlayan bir kuruluş haline gelmiştir. Bu süreçte 35 ülke IDA'dan *mezun* olmuştur. IDA'nın kuruluşundan bu yana sağladığı kredi ve hibelerin toplamı 533 milyar doları aşmıştır (IDA-History, 2024).

IDA'nın kaynaklarının sondan bir önceki yenilenmesi olan yirminci IDA20, Aralık 2021'de tamamlanmıştır. IDA20, IDA ülkeleri için 2022-2025 mali yılları için 93 milyar dolarlık tarihi bir finansman paketiyle sonuçlanmıştır. Finansman paketi, IDA'nın 61 yıllık tarihinde bugüne kadar seferber edilen en büyük paket olma özelliğini taşımaktadır. Başlangıcından bu yana, IDA kredileri ve hibeleri yukarıda da belirtildiği gibi toplam 533 milyar dolara ulaşmıştır ve bu rakam son üç yılda (2021-2023) ortalama 36 milyar dolardır (IDA, 2024e).

IDA20, krizden daha iyi bir şekilde çıkmak, yeşil, dayanıklı ve kapsayıcı bir geleceğe doğru sürekliliği yenilikle dengelemek temalarıyla IDA19'un dört özel teması olan iklim değişikliği, kırılganlık, çatışma ve şiddet, cinsiyet, işler ve ekonomik dönüşüm temalarını desteklemeye devam etmekte ve insan sermayesi temasını yeni amaç olarak belirlemektedir (IDA, 2020). IDA20 aynı zamanda birbiriyle kesişen borç sürdürülebilirliği ve şeffaflık, yönetim ve kurumlar, teknoloji konularına odaklanmakta ve krize hazırlık temasını yeni bir ortak konu olarak tanıtmaktadır. Bu konular IDA 19'da da yer alan konulardır. Ayrıca engel konusu IDA 20'de insan sermayesi altında ele alınacaktır (IDA, 2024e).

IDA 21 yenilemesi Aralık 2024'te tamamlanmış ve bu kapsamda 24 milyar dolar toplanmıştır. Bu 24 milyar doların IDA tarihindeki en büyük takviye olan, toplam 100 milyar dolarlık uygun maliyetli finansman üretmesi beklenmektedir. Bu fon, en çok ihtiyaç duyan 78 ülkeyi desteklemek, sağlık, eğitim, altyapı ve iklim direncine yatırım yapmak için kaynak sağlamak üzere kullanılacaktır. Bu fonun ekonomileri istikrara kavuşturmak, istihdam yaratmak ve daha iyi bir gelecek için temel oluşturmak ve ulusların belirsiz bir dünyada yol almalarını ve tüm potansiyellerini ortaya çıkarmalarını sağlaması için kullanılması planlanmaktadır.

¹ Avustralya, Kanada, Çin, Almanya, Hindistan, İtalya, Malezya, Norveç, Pakistan, Sudan, İsveç, Tayland, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam.

IDA, IDA 21 yenilemesini (*replenishment*) büyük cömertlik olarak tanımlamaktadır (World Bank Group, 2024).

Her yenileme sürecinde IDA, finansman paketine bağlı bir dizi politika önceliği geliştirmek için hissedarlar ve sivil toplumla iş birliği yapmaktadır. Tarihsel olarak, ABD gündemi şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. IDA21'in öncelikleri ve gündemi aşağıdaki gibidir (CGD, 2024):

- Altyapı: IDA kredilendirme sektörünün en büyük yüzdesini oluşturur. IDA, düşük gelirli ülkelerin daha geniş kalkınma gündemleriyle uyumlu altyapı projelerine yatırım yapmalarına yardımcı olmak için iyi bir konumdadır. IDA ayrıca, IDA20'de ölçeklendirilen Bölgesel Penceresi aracılığıyla sınır ötesi bölgesel altyapı ve ekonomik entegrasyona yatırımlar için finansman sağlar.
- Borç: IDA, ülke borç yüklerini analiz etmek ve yönetmek için borçlu ülkelerle birlikte çalışır. IDA, bir ülkenin borç seviyelerine göre kredi ve hibe oranını ayarlayarak, borçlularını aşırı yükleyerek borç risklerinin kötüleşmesine katkıda bulunmadığından emin olur. IDA ayrıca borç şeffaflığını ve mali sürdürülebilirliği güçlendirmek için alacaklılar ve borçlular arasındaki koordinasyonu artırmada birleştirici bir rol oynar.
- İnsan sermayesi: COVID-19 salgını nedeniyle insan sermayesindeki ilerlemede yaşanan aksaklıklarla birlikte IDA, sağlık, eğitim ve sosyal korumadaki kazanımları geri kazanmaya yeniden odaklanmıştır. IDA'nın en son yenilemesi, insan sermayesini özel bir tema olarak tanıtmış ve İnsan Sermayesi Endeksi'nde en düşük puanlara sahip ülkelerde erken çocukluk hizmetlerine erişimi genişletmeyi taahhüt etmiştir.
- Dijitalleşme: Dünya Bankası yoksulluğun azaltılması için dijital teknolojilere önem vermektedir. IDA21'in, kimlik sistemleri ve ödeme platformları gibi kamu hizmetleri için dijitalleşmeyi hızlandırmaya ve cinsiyete dayalı dijital uçurumu kapatmaya odaklanması beklenmektedir.

ABD, IDA için politika gündemini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. ABD halen IDA'nın en büyük bağışçısı olmasına rağmen son yıllarda taahhütleri azalmıştır. Buna karşılık özellikle Çin, Güney Kore ve Suudi Arabistan, katkılarını artırmıştır.

ABD Kongresi ABD'nin IDA ile etkileşimini yönlendirmede önemli bir sorumluluğa sahiptir. ABD'nin IDA'ya verdiği taahhütler Hazine Bakanlığı tarafından koordine edilir. ABD taahhütlerini üç yıl boyunca eşit taksitler halinde öder. 2024 yılında Kongre, IDA20'ye ikinci ABD katkısı için 1,38 milyar dolar

tahsis etmiştir. Bu tutar ABD'nin taahhüdünü yerine getirme yolunda ilerlemesini sağlamak için talep edilen miktardan 50 milyon dolar eksiktir. Benzer bir durum başkanlık seçimlerinde de görülebilmektedir. 2016 yılı Aralık ayında Barack Obama yönetimi IDA18'e 3,87 milyar dolarlık bir taahhütte bulunmuş ancak Donald Trump 2017 yılının Ocak ayında göreve geldiğinde bu taahhüdü 3,3 milyar dolara düşürmüştür. IDA taahhütleri başkanlık dönemlerine ve yönetimlerin tercihlerine bağlı olarak farklı taahhütlerde bulunabilmektedir CGD (2024).

IDA20 Yenilemesinde ülkeler toplam 16,458.22 milyon SDR (*Special Drawing Rights*)² taahhütte bulunmuşlardır. ABD'nin 2,448.68 milyon SDR ile net payı %14.89, Japonya'nın 2,405.85 milyon SDR ile net payı %14.63 ve İngiltere'nin 1,374.78 milyon SDR ile net payı % 8.36'dır. Bu üç ülke en büyük IDA finansörüdür. ABD görüldüğü gibi en çok paya ve yönetim hakkına sahip ülkedir (IDA Resolutions, 2022: 9). Bir önceki IDA yenilemesi olan IDA19'da ABD'nin taahhüdü 3,004.20 milyon dolar ve payı %20.12'dir. ABD'nin IDA taahhütleri yıllar içerisinde azalsa bile ABD halen en güçlü IDA finansördür (IDA Resolutions, 2021).

3. IDA ÜLKELERİ VE DİĞER KÜRESEL AKTÖRLER

Ortaklaşa yönetim küresel aktörleri güçlendirirken bu aktörler ile çalışan ülkelerin politika belirleme gücünü daraltmıştır (Algan, 2021). Dünya Bankası ve IMF'nin benzer yapısal reformları ülkelere reçete etmesi, OECD'nin Avrupa Birliği politikalarının uygulanmasını takip eden ülke denetimleri ve gözden geçirmeleri buna örnek teşkil eder (Algan, 2021).

Dünya Bankası Grubu çalışmalarında da ortaklaşa yönetim izlerini sürmek mümkündür. Banka, çalıştığı ülkeleri GSYİH durumları ve ekonomik profillerine göre tüm Grup kuruluşları ile sarmalar, yapısal ve sektörel reformlarını tüm kuruluşları ile takip eder. Ülke stratejisine sahip olan ülkeler IBRD, MIGA ve gelir seviyelerine göre IDA ile de çalışmalar yürütmektedir. Dünya Bankası yönetişiminin bir başka güçlü ortağı ise IMF'dir. Dünya Bankası'na üye olmanın ön koşulu IMF üyesi olmaktan geçer. Bankanın borç verdiği ülkelerin IMF ile anlaşmaları bulunmaktadır. Bu iki kuruluş aynı çizgide ilerleyen yapısal reformların ülke tarafından uygulanmasını ister ve ülkelerin performansına göre kredilendirme çalışmalarına devam eder.

Ortaklaşa yönetişimin IDA borçlusu ülkeler için de benzer şekilde işlediğini söylemek mümkündür. IDA'nın en borçlu üç ülkesi olan Pakistan, Bangladeş ve

² SDR, IMF'nin özel para birimi olan özel çekme hakkıdır.

Tanzanya incelendiğinde bu ülkelerin IBRD, MIGA ve IMF ile de çalışmaları olduğu ve Dünya Bankası ile IMF yapısal reformlarının uygulanması karşılığında bu ülkelere kredi verildiği görülmektedir.

Pakistan

2018 yılında, Hayber Pahtunhva (Khyber Pakhtunkhwa) bölgesinde 3,6 milyon hamile veya emziren kadın, ergen kız ve 5 yaş altı çocuk temel beslenme hizmetleri almış ve 1,8 milyon hamile kadına demir ve folik asit (IFA) takviye edilmiştir. 2014-2018 yılları arasında, Belucistan eyaletinde 1,1 milyon hamile kadın ve Sindh eyaletinde 2,2 milyon hamile kadın IFA takviyeleri almıştır. Pencap eyaletinde 2015 yılında 3,2 milyon kadın, 2018 yılında ise 11,4 milyon kadın temel sağlık, beslenme ve nüfus hizmetleri almıştır. Aynı dönemde, 2,5 milyon doğum bir sağlık uzmanı tarafından yapılmıştır. 2016-18 yılları arasında, Sindh eyaletinde 1,2 milyon kişi sel ve kuraklık azaltma faaliyetlerinden yararlanmıştır, bunların %50'si kadındır. 2009-2017 yılları arasında 28,5 milyon kişiye öngörülebilir üç aylık nakit transferleri şeklinde gelir desteği sağlanmıştır. Transfer tutarı 2009'da 46 ABD dolarından 2016'da 75 ABD dolarına çıkmıştır. 2017-2018 yılları arasında, Punjab'da kayıtlar bir milyon öğrenci artarak 11,3 milyondan 12,3 milyon öğrenciye çıkmıştır.

2015-2018 yılları arasında 840.931 kişi restore edilen sel setlerinden faydalanmıştır. Aynı dönemde 150 kilometrelik set onarılmıştır. 2018 yılında afet ve iklim hassasiyeti riski altında olan 986.033 kişi, 2015'te 50.000'den fazla olan mobil kısa mesajlaşma hizmeti aracılığıyla erken uyarı bildirimleri almıştır. Sindh eyaletinde, kamu sektörünün performansı iyileştirilmiştir. 2015 yılında bir vergi reform planı onaylanmış ve hizmetlerdeki satış vergisi 2014'teki %3,5'ten 2017'de %27'ye çıkmıştır (IDA-Pakistan, 2024). Pakistan, tarım dışı ekonomik fırsatların genişletilmesi ve dış işçi dövizlerinin artmasıyla 2001 ile 2018 yılları arasında yoksulluğun azaltılması yönünde ilerleme kaydetmesine rağmen bu sınırlı ilerleme sosyo-ekonomik koşullara yansımamıştır.

Pakistan genelinde okul çağındaki çocukların üçte birinden fazlası okula gitmemektedir. Çocukların yüzde 40'ı gelişme sorunu yaşamaktadır. Tekrarlayan mali ve cari hesap açıkları, korumacı ticaret politikaları, verimsiz tarım, zorlu iş ortamı ve mali açıdan sürdürülemez enerji sektörü gibi kritik kısıtlamalar büyük ölçüde ele alınmadan kaldığı için yavaş ve istikrarsız büyümeye yol açmıştır. Dünya Bankası bu durumun sorumluları arasında ekonomide yoğun devlet varlığını da göstermektedir. Ülkede, COVID-19 salgınının 2022'deki yıkıcı sellerin ve makroekonomik istikrarsızlığın ortasında yoksulluk daha da artmıştır. 2024 mali yılı için tahmin edilen düşük-orta gelirli yoksulluk oranı yüzde 40,5'tir (gün

3,65 ABD doları) ve ek olarak 2,6 milyon Pakistanlı bir önceki yıla göre yoksulluk sınırının altına düşmüştür (World Bank-Pakistan Overview, 2024).

Pakistan için 2015-2020 mali yılı Ülke Ortaklığı Stratejisi (Country Partnership Strategy-CPS), Dünya Bankası tarafından ülkenin yoksulluğun azaltılması ve refah hedeflerine ulaşmak için potansiyel dönüşümün sağlanması için yapılandırılmıştır. Mevcut CPF'nin dört sonuç alanı şunlardır (World Bank-Pakistan Overview, 2024):

1. Enerji sektörünün dönüştürülmesi: Dünya Bankası Grubu müdahaleleri, yük atmayı azaltmak, düşük maliyetli üretim arzını genişletmek, iletimi iyileştirmek, yönetimi iyileştirmek ve kayıpları azaltmak için enerji sektöründe reformları ve yatırımları destekleyerek enerji sektörünün performansının iyileştirilmesini desteklemektedir.
2. Özel sektör gelişiminin desteklenmesi: Bütçe desteği, yatırımlar ve analitik çalışmaların bir karışımı, Pakistan'ın yatırım ikliminde, genel rekabet gücünde, tarım pazarlarında ve üretkenlikte ve beceri geliştirmede iyileştirmeleri desteklemektedir.
3. Az hizmet alan, ihmal edilen ve yoksullara ulaşmak: Yatırımlar finansal katılımı, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ'ler), kadınları ve gençleri (kayıt sonuçları dahil), kırılğan illeri/bölgeleri ve daha yoksul ilçeleri, sosyal korumayı ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için dayanıklılığı ve uyumu destekler.
4. Hizmet sunumunda iyileştirmeleri hızlandırmak: Federal ve eyalet düzeylerinde, Banka hizmetleri finanse etmek için gelirleri artırmayı ve yeterince hızlı değişim üretmeyen alanlar (özellikle eğitim ve sağlık) için daha iddialı esnek hedefler belirlemeyi destekler. Eyalet düzeyinde, bu şehirlerde daha iyi hizmet sunumuna destek içerir.

Dünya Bankası Grubu'nun Pakistan'da; 11,7 milyar dolar IDA, 3,8 milyar dolar IBRD, 0,2 milyon dolar eş finansman olmak üzere 15,7 milyar dolarlık portföyü bulunmaktadır. Portföy, özellikle mali yönetim ve insan gelişiminde kurumları güçlendirmek için reformları ve yatırımları desteklemektedir. Ortaklıklar, çocukların beslenmesi, eğitimi ve becerileri, sulama tarımı, turizm, afet risk yönetimi ve kentsel kalkınma gibi alanlardaki çok sektörlü girişimlere odaklanmaktadır. Pakistan'ın IBRD ve IDA'ya toplam borçları yıllar itibariye; 2020 yılında 2,221 milyon dolar, 2021 yılında 3,296 milyon dolar, 2022 yılında 1,288 milyon dolar, 2023 yılında 2,305 milyon dolar, 2024 yılında 2,331 milyon dolar borcu bulunmaktadır (World Bank-Pakistan Overview, 2024).

1950 yılında IMF'ye katılan Pakistan, Temmuz 2023'te IMF ile bir Stand-By anlaşması yapmıştır. Bunun sonucunda döviz kuru esnekliği sağlanmış, ithalat kontrolleri gevşetilmiş ve mali açığı kontrol altına alacak adımlar atılmıştır.

Ekonomik ve siyasi koşulların belirsizlikleri azaltması ile birlikte ekonominin 2024 mali yılında toparlanması beklenmiştir.

Stand-By anlaşması sonrasında faktör maliyetindeki gerçek GSYİH büyümesinin, 2023 mali yılında bir önceki yıla göre yüzde 0,2 daralmasının ardından, 2024 mali yılında yüzde 2,5'e yükseldiği tahmin edilmektedir. IMF'ye göre orta vadedeki güçlü ekonomik toparlanma, çok daha geniş mali ve ekonomik reformların kararlı bir şekilde uygulanmasını gerektirecektir (IMF-Pakistan, 2024).

IMF programı ek dış finansman girişlerinin sağlanmasına dayanmaktadır. IMF, iç politika belirsizliği, federal-eyalet hükümeti arasındaki siyasi uyumsuzluklar ve jeopolitik istikrarsızlığı önemli riskler olarak görmekte bankacılık sektörü gibi sektörlerde dış finansmana açılım önermektedir. Bu risklerin yönetilmesi ekonomik iyileşmeye yönelik net bir stratejinin açık bir şekilde ifade edilmesi ve etkili bir şekilde uygulanması da dahil olmak üzere, sağlam bir genel ekonomik yönetime bağlı kalmak ve piyasa duyarlılığını desteklemek olarak belirlenmektedir. IMF her ülkeye önerdiği gibi mali harcamaların kısıtlanması ve yeni harcamaların dikkatle hedeflenmesi, esnek bir döviz kurunun sürdürülmesi ve enerji sektörü de dahil olmak üzere kritik yapısal reformların uygulanmasını önermektedir (IMF-Pakistan, 2024).

Küresel aktörlerin yapısal reformları altındaki Pakistan'da ekonominin ithal girdilerin mevcudiyetinden faydalanması, yurt içi tedarik zincirindeki aksaklıkların azalması ve enflasyonun düşmesi nedeniyle reel GSYİH büyümesinin 2025 mali yılında yüzde 2,8'e ulaşması ile ekonomik aktivitenin toparlanmaya devam etmesi bekleniyor. Kredi notunun yükseltilmesi, siyasi belirsizliğin azalması ve anayasal olarak zorunlu harcamaların eyaletlere devredilmesi ve tarımsal gelir vergilerinin yükseltilmesi gibi mali sıkılaştırma tedbirleriyle iş dünyasının güveninin kazanılması amaçlanıyor. Ancak sıkı makroekonomik politika, yüksek enflasyon ve politika belirsizliği faaliyet üzerinde baskı yaratmaya devam ettiği için üretim artışının potansiyelin altında kalması bekleniyor. Reel ücretler ve istihdamdaki sınırlı büyüme, yoksulluk oranını 2026 mali yılına kadar yüzde 40'a yakın tutacaktır.

Dünya Bankası'na göre reformlar ve makroekonomik istikrar konusunda devam eden ilerlemeyle yoksulluğun azaltılmasının kademeli olarak devam etmesi bekleniyor (World Bank-Pakistan Overview, 2024). 2025 Mali Yılında GSYH'nin yüzde 0,6'sı düzeyinde düşük kalması, ancak iç talep toparlandıkça genişlemesi bekleniyor. Yüksek faiz ödemeleri nedeniyle mali açığın 2025 Mali Yılında GSYH'nin yüzde 7,6'sına yükselmesi, ancak mali sıkılaştırma ve düşen faiz

ödemeleri nedeniyle kademeli olarak azalması öngörülüyor (World Bank-Pakistan Overview, 2024).

Dünya Bankası ve IMF daha çok kredi ile ekonomik istikrarın sağlanacağını salık verirken Pakistan'ın Dünya Bankası Grubuna borcu 2,331 milyon doları bulmuştur (World Bank-Pakistan Overview, 2024). Pakistan'ın IMF'ye borcuna bakıldığında yeni bir kredi anlaşması yapılmaz ise ülkenin 2045 yılına kadar IMF'ye borçlu olacağı görülmektedir. Pakistan toplamda IMF'ye 9,363,037,592 SDR ödeyecektir. 1 SDR, yaklaşık 1,30 dolar olduğu için ülkenin IMF'ye toplam borcu 12,171,948,869.6 dolardır (IMF-Pakistan, 2024). Ülke ekonomisinde *yüzde birlik ikilik bile gelişme sağlamayan* küresel reçete ülkeyi milyonlarca dolar borca ve kredi ödemelerine maruz bırakmaktadır. Üstelik bu borçlar sürekli yinelenmekte ve artmaktadır.

Dünya Bankası, Pakistan'ın özel sektöre açılması için 1957 yılında ülkede kurulan ilk kalkınma finansman kuruluşu olan Pakistan Endüstriyel Kredi ve Yatırım Kurumu'nun (PICIC) kurulmasına aracılık etmiştir. 2007 yılında PICIC, Singapur'a ait NIB Bank tarafından satın alınmıştır (Business Recorder, 2008). Bankacılık sektörünün özel sektöre açılması ise çoğunluk hissesi Nishat Group ve Malezya bankası Maybank'a bağlı bir grup şirketi olan MCB Bank Limited ile başlamıştır. MCB Bank, Pakistan Menkul Kıymetler Borsası ve Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görmektedir (Aziz, 1996). Dünya Bankası, Su ve Güç Geliştirme Kurumu (WAPDA) ve Karaçi Elektrik Tedarik Şirketleri ve Pakistan Telekomünikasyon Kurumu gibi enerji şirketlerinin özel sektöre devredilmesini ve Sui Northern Gas Pipelines Limited'in %10 hissesi de dahil olmak üzere yüzlerce sanayi işletmesinin özelleştirilmesini sağlamıştır (Samad, 1994). 2021 yılından sonra iki enerji santrali olan Jhang'daki Haveli Bahadur Shah Elektrik Santrali ve Kasur'daki Baloki Enerji Santrali'nin özelleştirilmesi çalışmaları başlatılmıştır (Profit, 2020). Tüm bu çalışmaların CPF'lerde planlandığını görmek mümkündür.

Özellikle Japonya ve ABD, IDA finansmanına etki eden ülkelerdir. ABD, Pakistan'ın 11 Eylül 2001'den sonra ABD liderliğindeki terörizme karşı koalisyona katılmasının ardından Pakistan'a yapılan yardımları artırmıştır. Üstelik bu artış sadece IDA özelinde olmamış IBRD gibi diğer küresel aktörler de ülkeye ayrılan fonları artırmıştır (Anwar, 2006: 18). Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (The United States Agency for International Development-USAID) ülkelere uluslararası kalkınma ve insani yardım çabalarını yönlendiren ABD hükümet ajansıdır. Bu kuruluşun faaliyetleri incelendiğinde ABD'nin sadece politik değil aynı zamanda ekonomik güdülerle de yardımlarını yönlendirdiğini görmek mümkündür. USAID, Pakistan, Tanzanya gibi ülkelerde ABD

şirketlerine yer açmak ve ABD'nin küresel ekonomik gücünü artırmak için çalışmaktadır (USAID, 2024, USAID, 2022, USAID, 2019).

Bangladeş

Ülkedeki anne ölüm oranı 1990 yılında 100.000 canlı doğumda 574 iken 2022 yılında 100.000 canlı doğumda 153'e düşmüştür. 1990 ile 2022 yılları arasında çocuklarda gelişme bozukluğu istikrarlı bir şekilde azalmış; 1990'da %63,4, 2011'de %41, 2017'de %31 iken 2022'de %24'e düşmüştür. IDA katkıları ile 2000'de %23 olan temel sağlık hizmetlerinin kapsamı 2009'da %50'ye ulaşmıştır. Bangladeşli çocukların yaklaşık %96'sı A vitamini takviyesi almakta ve %89'undan fazlası tam aşılanmaktadır. Sağlık görevlileri tarafından yapılan doğumlar 2001'de %13'ten 2020'de %31,3'e yükselmiştir. IDA, teknik ve mesleki eğitim ve öğretimin yanı sıra eğitim, istihdam veya eğitimde olmayan ulaşılması zor çocuk ve gençler için eğitimle birlikte ilköğretim, ortaöğretim ve üçüncül düzeyleri kapsayan eğitim sektöründeki en büyük dış fon sağlayıcıdır. Bu fonların yardımıyla 2022'de ülkenin ilkokul düzeyindeki net kayıt oranı %97,6'nın üzerine çıkmış ve ortaokul düzeyi ise %73'ün üzerine çıkmıştır. IDA desteği, yaklaşık 1,5 milyon yararlanıcıya güvenli su sağlayan borulu ve borusuz su kaynaklarının inşa edilmesine yardımcı olmuştur. Bangladeş'in ikinci büyük şehri olan Chattogram'da, kentsel gecekondu mahallelerindeki de dahil olmak üzere yaklaşık 780.000 kişi su kaynağına erişebilmektedir. Toplam 20.475 derin tüp kuyu, yağmur suyu toplama yapıları, gölet kum filtresi ve halka kuyular inşa edilmiştir. Ayrıca, 540.000 kişi 120.000 yeni tuvaletten iyileştirilmiş sanitasyon erişimi elde etmiştir (IDA-Bangladesh, 2024).

1971'de doğumda en fakir ülkelerden biri olan Bangladeş, 2015'te alt-orta gelir statüsüne ulaşmıştır. İstikrarlı makroekonomik koşullar, 2010 ile 2023 arasında ortalama %6,4'lük yıllık reel GSYİH büyümesini desteklemiştir (World Bank- Bangladesh Overview, 2024). Bangladeş'te yoksulluk, günlük 2,15 dolarlık uluslararası yoksulluk sınırına göre 2010'daki %11,8'den 2022'de %5,0'ye düşmüştür. Raporda ayrıca insan gelişimi sonuçları bebek ölüm oranlarında ve gelişme bozukluğunda azalma ve okuryazarlık oranlarında ve elektriğe erişimde artış gibi birçok boyutta iyileşmeden bahsedilmektedir. Bu kazanımlara rağmen, eşitsizliğin kırsal alanlarda biraz daraldığı ve kentsel alanlarda genişlediği belirtilmektedir.

Dünya Bankası'nın ülke ile ilgili diğer saptamaları aşağıdaki gibidir (World Bank- Bangladesh Overview, 2024):

- GSYİH büyümesinin 2023 yılındaki %5,8'den 2024 yılında %5,2'ye gerilediği tahmin edilmektedir.

- Enflasyon yüksek kalmaya devam etmiş, finans sektöründeki kırılganlıklar kötüleşmiş ve dış sektöre yönelik baskı devam etmiştir.
- Büyümenin orta vadede kademeli olarak toparlanması beklenmektedir.
- Üst orta gelir statüsüne ulaşma vizyonunu gerçekleştirmek için Bangladeş'in rekabetçi bir iş ortamı aracılığıyla iş yaratması, insan sermayesini artırması ve yetenekli bir iş gücü oluşturması, verimli bir altyapı inşa etmesi ve özel yatırım çeken bir politika ortamı oluşturması gerekmektedir.
- Kalkınma öncelikleri arasında ihracatı çeşitlendirmek, finans sektöründeki kırılganlıkları gidermek kentleşmeyi daha sürdürülebilir hale getirmek ve kalkınma için daha fazla iç gelir elde etmek üzere mali reformlar da dahil olmak üzere kamu kurumlarını güçlendirmek yer almaktadır.
- İklim değişikliği ve doğal afetlere karşı kırılganlığın ele alınması, Bangladeş'in gelecekteki şoklara karşı dayanıklılığını artırmaya devam etmesine yardımcı olacaktır. Yeşil büyümeye doğru yönelmek, gelecek nesil için kalkınma sonuçlarının sürdürülebilirliğini destekleyecektir.

Dünya Bankası, IDA aracılığıyla Bangladeş'e 39,5 milyar doların üzerinde hibe, faizsiz ve imtiyazlı finansman kredisi taahhüt etmiştir. Şu anda 57 devam eden proje için toplam 16,4 milyar dolar tahsis edilen Bangladeş, küresel olarak en büyük IDA programına sahiptir. Ülkenin IDA'ya olan toplam borcu 2,300 milyon dolardır. Dünya Bankası ayrıca Bangladeş'in en büyük dış fon sağlayıcısı olmuş ve ülkeye yapılan tüm dış yardımın dörtte birinden fazlasını sağlamıştır. Kredi programları ekonomik kalkınma ve büyüme, altyapı, afet yönetimi, iklim değişikliği, tarım, insan ve sosyal kalkınma ve yoksulluğun azaltılması alanlarını kapsamaktadır.

Hükümetin sekizinci Beş Yıllık Planı ve Uzun Vadeli Perspektif Planı 2021-2041'de yer alan 2023-2027 mali yılı Ülke Ortaklığı Çerçevesi (CPF), Bangladeş'in 2031 yılına kadar üst-orta gelirli ülke statüsüne ulaşma hedefini, ülkenin daha yüksek ve sürdürülebilir büyümenin önündeki temel engelleri ele almasına yardımcı olarak desteklemeyi amaçlamaktadır. Daha fazla ve daha iyi iş yaratmak için çeşitlendirilmiş ve rekabetçi bir özel sektör geliştirmeye yardımcı olacak, sosyoekonomik katılımı teşvik edecek ve iklim ve çevresel kırılganlıkları ele alacaktır. Bu üç sonuç, Bangladeş'in büyüme hedefleri için temel önceliklerdir (Dünya Bankası, 2024). Bu öncelikler tarafından yönlendirilen CPF, sekiz hedefe odaklanan bir teknik ve finansal destek programı önermektedir. Program; geniş tabanlı özel sektör gelişimi için iyileştirilmiş iş ortamı, uzun vadeli büyüme ve dayanıklılık için güçlendirilmiş finansal aracılık, daha iyi hizmetler sunmak için

kamu kurumlarının etkinliğinin artırılması, insan sermayesi geliştirme hizmetleri için iyileştirilmiş kalite ve eşit erişim, kadınlar ve savunmasız gruplar için gelişmiş ekonomik fırsatlar, kapsayıcı büyüme için güçlendirilmiş mekânsal ve dijital bağlantı, hızlandırılmış iklim dayanıklılığı oluşturma ve sürdürülebilirlik için yönetimin etkinliğinin artırılması, yeşil büyüme ve enerji dönüşümü için doğal sermayenin kullanımında üretkenliğin artırılması amaçlarına odaklanmaktadır.

1972 yılında IMF'ye katılan Bangladeş, 1975 yılından beri bu kuruluştan kredi kullanmaktadır ve yeni bir kredi anlaşması yapılmaz ise 2044 yılına kadar IMF'ye 2,465,521,069 SDR ödemesi gerekmektedir. Ülkenin IMF'ye toplam borcu 3,205,177,389.7 dolardır (IMF-Bangladesh, 2024). 8 Mayıs 2024 tarihinde IMF heyetinin gözden geçirmesinden sonra yapılan basın açıklamasında ülkenin makroekonomik görünümünde politika eylemlerinin etkili olmaya başlamasıyla kademeli olarak istikrar beklendiği açıklanmıştır. Devam eden ithalat sıkışması ve politika sıkılaştırması nedeniyle reel GSYİH büyümesinin 2024 yılında %5,4'e ılımlı bir şekilde düşmesi öngörülürken ithalatın toparlanması ve döviz baskılarının azalmasıyla 2025'te %6,6'ya yükselmesinin beklendiği açıklanmıştır (IMF, 2024).

IMF, diğer yıllarda ve diğer ülkelerde olduğu gibi Bangladeş'te de enflasyonun yüksek kalmasını (yaklaşık %9,4 seviyesinde) öngörmekte ancak devam eden *daha sıkı politika karışımı* ve öngörülen daha düşük küresel gıda ve emtia fiyatları nedeniyle 2025 yılında bu oranın yaklaşık %7,2'ye düşmesini beklemektedir. Bununla birlikte, görünümü çevreleyen belirsizliklerin yüksek kalmaya devam ettiğini ve risklerin ağırlıklı olarak aşağı yönlü eğilim gösterdiğini belirtmektedir (IMF, 2024).

IMF, kalkınma sorununu düşük vergi-GSYİH oranına bağlamakta ve bu nedenle de vergi gelirlerinin GSYİH'nın %0,5'i oranında artırılmasını reçete etmektedir. IMF, 2025 yılı bütçesine somut vergi politikası ve idari önlemleri dahil ederken orta ve uzun vadeli bir gelir stratejisinin de gelecekteki reformlara rehberlik etmesi gerektiğini ifade etmektedir. IMF'nin yapısal düzenlemeleri ülkenin yeni yatırımlara açılmasını sağlarken ülke vatandaşlarına daha çok vergi yüklemekte ve sübvansiyonların azaltılması ile yerli üretimi göz ardı etmektedir.

IMF, reform ivmesinin sürdürülmesi için ticaretin çeşitlendirilmesi, daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekilmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve yönetişimin güçlendirilmesinin kritik öneme sahip olacağını belirtmektedir. Diğer reform önerileri ile uyumlu olan bu önerilerin küresel kuruluşların hareket yöntemi ile de uyumlu olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu öneriler, ülkeyi yabancı yatırımlara açmak ve küresel kuruluşların kredi koşullarını artırmak sonuçlarını hedeflemektedir.

IMF'ye göre hükümet, iklime duyarlı mali yönetim reformlarına öncelik vermeli ve yeşil ve dayanıklı altyapı yatırımları yapmalıdır. İklimle ilgili risklerin daha iyi yönetilmesi, finans sektörünün dayanıklılığını da artıracaktır. Bu öneriler de iklim sorunlarının gerçek sorumlularına yöneltilemeyen reformların yoksul ülkelere formüle edilmesi ve daha temel sorunlarını çözmeye çalışan bir ülkeye *birkaç kalkınma sonra önerilebilecek düzenlemelerin* önerilmesi olarak görülmektedir.

Dünya Bankası tarafından yürütülen yapısal reformlar ve liberalizasyon önlemleri ülkede özel sektörün GSYİH'nın %80'ini oluşturmasını sağlamıştır. Bangladeş'teki en büyük halka açık şirketlerden bazıları BEXIMCO, BRAC Bank, BSRM, GPH Ispat, Grameenphone, Summit Group ve Square Pharmaceuticals'dır (Khatun, 2022). Summit Group ve Orion Group gibi özel şirketler elektrik üretimi ve makine, reaktör ve ekipman tedariki konularında piyasadaki yerlerini artırmaktadır (GE, 2019). Pakistan örneğinde olduğu gibi bu özelleştirmeler de CPF'lerde kredi koşulu olarak yer almaktadır.

ABD'nin bu ülkeye doğrudan yardımlarının ve IBRD ve IDA gibi küresel kuruluşlar aracılığıyla yaptığı yardımların kendi jeopolitik politikaları ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. ABD, politik çıkarları doğrultusunda önce tanımadığı Bangladeş'i daha sonra ülke olarak tanımış yıllar içerisinde de o coğrafyadaki ilişkileri yönlendirmek için bölgedeki ülkeler ile siyasi ilişkilerini yapılandırmıştır. Bangladeş'e tarım gibi pek çok sektörel alanda finansman yardımı sağlayan ABD, Bangladeş'i de bölgedeki siyasi politikaları doğrultusunda ve Bangladeş'in Pakistan, Hindistan ve bölgedeki diğer ülkelerle ilişkileri doğrultusunda desteklemeye devam etmekte, IDA gibi küresel kuruluşlar ile veya doğrudan finansman yardımıyla bulunmaktadır (Majumdar, 2019: 194-198). USAID, 1999 yılından bu yana toplam 124 milyon dolarlık finansman sağlayarak ticaret kapasitesi oluşturma projelerine öncülük etmiştir. USAID faaliyetleri, sınır prosedürlerinin basitleştirilmesinde ve ticaretin yürütülmesi için gereken sürenin azaltılmasında ilerlemeyi teşvik etmiştir. USAID programları ABD başta olmak üzere Bangladeş bağışçılarının belirlenen önceliklerinin yerine getirilmesini şart koşmaktadır (USAID, 2022: 2).

Tanzanya

Tanzanya, 2012-2018 yılları arasında, 5,3 milyon kişi iyi hedeflenmiş olan IDA sosyal güvenlik ağı sisteminden yararlanmıştır ve yararlananların %52'si kadındır. Aynı dönemde 9.990 köydeki 1,1 milyon hane, hedeflenen koşullu nakit transfer programından yararlanmıştır. 2014 yılında doğumların %45'i bir sağlık çalışanı tarafından gerçekleştirilirken 2018 yılında bu oran %78 olmuştur. Hamile kadınların %61'i dört veya daha fazla doğum öncesi bakım ziyaretine katılmıştır. Bu oran 2012 yılında %41'dir. Aynı dönemde, 12-59 aylık çocukların %100'ü en

az bir doz A Vitamini almıştır. Daha önce bu oran %51'dir. İki yaştan altındaki çocukların %96'sı düzenli olarak sağlık tesislerine gitmiş ve 6-18 yaş arasındaki çocukların %94'ü %80 katılımı ile okullara kaydolmuştur. 2013-2018 yılları arasında hanelerin %89'u kamu işleri aracılığıyla nakit transferi almıştır. 2014-2018 yılları arasında, Dar es Salaam Metropol Alanı'ndaki 1,1 milyon kişiye 55 kilometrelik dört mevsimlik yollar ve 16 kilometrelik büyük kanalizasyonlar dahil olmak üzere yeni veya yenilenmiş altyapı sağlanmıştır. 2015-2018 yılları arasında 10 milyon kişi temel sağlık, beslenme ve nüfus hizmetleri almıştır. Aynı dönemde 1,3 milyon kadın ve çocuk temel beslenme hizmetleri almıştır (IDA-Tanzania, 2024).

Afrika Kalkınma Bankası verilerine göre Tanzanya'da mali açık, harcama kontrollerine yanıt olarak 2021/2022'de GSYİH'nin %3,6'sından 2022/2023'te %3,5'e hafifçe düşüş göstermiş ve dış ve iç borçlanma ile finanse edilmiştir. Kamu borcu, kredilerdeki artış nedeniyle 2021/2022'de GSYİH'nin %43,6'sından 2022/2023'te %45,5'e yükselmiştir (AFDB, 2024).

Mali ve cari hesap açıkları, iyileştirilmiş vergi tahsilatı ve güçlü ticaret performansı ile daralan ülkede GSYİH büyüme yaklaşık %6 olarak tahmin edilmektedir. Bunun yapısal reformlar ve iyileştirilmiş bir iş ortamıyla desteklendiği ifade edilmektedir. 2024'ün ilk çeyreğinde, GSYİH büyümesi, 2023'teki %5,1 büyümenin üzerine inşa edilerek yıllık bazda %5,6'ya hızlanmıştır. Enflasyon Temmuz 2023'te %3,3'ten Temmuz 2024'te %3,0'a düşmüştür. 2023 sonunda, merkezi hükümetin elindeki toplam borç, 2022'deki GSYİH'nin %42,5'inden %44,3'üne yükselmiş ve nominal olarak 34,5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu da bir önceki mali yıla göre %12,3'lük bir artış anlamına gelmektedir. Dış borç %8,2 artarken, iç borç %20,3 artmıştır (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

Dünya Bankası Yönetim Kurulu tarafından Temmuz 2024'te 2024-2029 dönemi için yeni bir Ülke Ortaklığı Çerçevesi (CPF) onaylanmıştır. Dünya Bankası'nın öncelikleri doğrultusunda, CPF birbirini karşılıklı olarak destekleyen üç üst düzey sonuca odaklanmaktadır: (i) işgücü verimliliğini artırmak için insan sermayesini geliştirmek, (ii) özel sektör öncülüğündeki büyümeyi hızlandırmak ve (iii) şoklara ve iklim etkilerine karşı dayanıklılığı artırmak. Bu alanlardaki ilerleme, iki kesişen öncelik tarafından desteklenmektedir; kadınların ve gençlerin güçlendirilmesinin artırılması ve daha verimli, şeffaf ve hesap verebilir kurumlarla hükümetin etkinliğinin iyileştirilmesi. CPF, Tanzanya Hükümeti'nin Kalkınma Vizyonu 2025, 2021/2022-2025/2026 için Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Zanzibar'ın Kalkınma Vizyonu 2050 ile uyumludur. Halen hazırlık aşamasında olan Tanzanya Kalkınma Vizyonu 2050 hakkında hükümetle yapılan istişareler de CPF'yi bilgilendirmiştir (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

Ağustos 2024 itibarıyla, Dünya Bankası'nın Tanzanya'daki operasyonlar için finansman taahhütleri, 29 ulusal operasyon (8,7 milyar dolar) ve altı bölgesel operasyon (1,1 milyar dolar) dahil olmak üzere 9,8 milyar dolardır. Temel sektörler arasında altyapı (%45), insan gelişimi (%27), adil büyüme, finans ve kurumlar (%13) ve sürdürülebilir kalkınma (%15) yer almaktadır. Yatırım portföyü, kamusal fiziksel ve sosyal altyapı için Yatırım Projesi Finansmanı, politika reformu ve kurumsal eylemler için bütçe desteği sağlayan Kalkınma Politikası Finansmanı ve kurumları, sistemleri güçlendirme ve kapasite oluşturmaya vurgu yaparak program tasarımını ve uygulamasını destekleyen Sonuçlara Yönelik Program finansmanını bir araya getirmektedir. Tanzanya'nın IDA'ya toplam borcu 2,135 milyon dolardır (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

Dünya Bankası Grubu'nun üyesi olan Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) Tanzanya'daki faaliyetleri, Temmuz 2024'te yönetim kurulu tarafından onaylanan CPF ve Tanzanya Hükümeti'nin 2025 Vizyonu tarafından yönlendirilmektedir. Faaliyetler, tarım sektörünün geliştirilmesine (toplama, depolama ve lojistik altyapısının iyileştirilmesine vurgu yapılarak), finansal hizmetlere erişimin genişletilmesine, enerji ve telekomünikasyonda altyapı gelişiminin desteklenmesine ve lisanslama gereksinimlerini kolaylaştırmak için düzenleyici reformları teşvik ederek ve tarım işletmeciliği ve turizmde kapasite oluşturarak işletmeleri destekleyen ortamın sağlanmasına odaklanmaktadır.

IFC cinsiyet açısından kapsayıcı ve iklim açısından sürdürülebilir yatırımlar ve danışmanlık projeleri aramaktadır. IFC'nin ülkedeki portföyü, Temmuz 2024 itibarıyla 129 milyon dolarlık kısa vadeli finansman dahil olmak üzere tüm büyük sektörleri kapsayan toplam 431 milyon dolarlık finansmana ulaşmıştır. IFC, 2025 mali yılında şu ana kadar 134 milyon dolarlık bir yatırım hattıyla 29,5 milyon dolar taahhüt etmiştir. IFC'nin danışmanlık portföyü 7,8 milyon dolar olup, kadınların ekonomik katılımını artırmak için ek 6,3 milyon dolar onaylanmıştır. IFC, Tanzanya'da mali kurumlar ve imalat, tarımsal işletme ve hizmet danışmanlık programlarını yürütmektedir ve devam eden projeler ve müşteri ücretleri hariç olmak üzere 2024-26 mali yılı için 8,8 milyon dolar bütçelenmiştir. IFC bundan sonra tarımsal işletme ve hafif imalat katma değeri artırmaya, tarımsal işletmeler ve tedarik zincirleri için dijital bilgi platformlarının ve çözümlerinin geliştirilmesini ve dağıtımını desteklemeye ve mikro finans kuruluşlarıyla çalışarak finansmana erişimi iyileştirmeye odaklanacaktır. IFC ayrıca ortaklıklarından yararlanarak uluslararası ortaklarla (AB, Japonya Güven Fonu, vb.) çalışarak özel sektör kalkınma girişimlerini desteklemek ve uygulamak için çalışmaktadır (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

MIGA, 30 Ağustos 2024 itibarıyla 151 milyon dolarlık bir riskle Tanzania'ya yatırım yapan müşterilerine üç yeni garanti vermiştir. MIGA, Nisan 2024'te TPG'nin Airtel Mobile Money Tanzania'ya yaptığı yatırım için bir siyasi risk sigorta garantisi ve Haziran 2024'te Tanzania'daki iki yan kuruluşunu mevcut bir sermaye optimizasyon garantisine eklemek için ABSA Bank of South Africa'ya bir siyasi risk sigorta garantisi vermiştir. Ayrıca MIGA, kırsal güney Tanzania'da dağıtılmış bir enerji projesini (hidro enerji ve rüzgâr enerjisi dahil) desteklemek için de çalışmaktadır (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

Tanzania 1962 yılından beri IMF ile çalışmaktadır. Yeni bir kredi anlaşması yapılmaz ise ülkenin 2045 yılına kadar IMF'ye 1,401,812,797 SDR ödemesi gerekmektedir. Ülkenin IMF'ye toplam borcu 1,822,356,636.1 dolardır (IMF-Tanzania, 2024). Ülkenin son Genişletilmiş Kredi Tesisi Programı (2022) üç temel alana odaklanmaktadır (IMF-Tanzania Country Report, 2024):

- Gelir seferberliği ve harcama kalitesinin iyileştirilmesi yoluyla çok ihtiyaç duyulan sosyal harcamalara ve yüksek getirili kamu yatırımlarına olanak sağlamak için mali alanın güçlendirilmesi,
- Otoritelerin yapısal reform gündeminin ilerletilmesi,
- Para politikası çerçevesini geliştirerek ve mali denetimi iyileştirerek makro-finance istikrarın korunması ve mali derinleşmenin ilerletilmesi.

Dayanıklılık ve Sürdürülebilirlik Tesisi Programı (2024) reformları şunlara odaklanmaktadır (IMF-Tanzania Country Report, 2024):

- İklim değişikliği politikalarının yönetişimini ve koordinasyonunu geliştirmek,
- Afet risk yönetimi çerçevesini güçlendirmek,
- Bütçeleme ve kamu yatırım planlamasında iklim politikalarını ana akıma sokmak,
- Sektörel iklim politikalarını ulusal politikalar ve taahhütlerle uyumlu hale getirmek,
- Finans sektörü iklimle ilgili risklerin denetimini geliştirmek.

Aynı raporda IMF, ülkenin GSYİH büyümesinin 2023'teki %5,1'den 2024'ün ilk yarısında %5,4'e (yıldan yıla) yükseldiğini belirtmektedir. Enflasyon merkez bankasının hedefi dahilinde kalmaya devam etmektedir ve *büyüme dostu* bir mali konsolidasyon devam etmektedir. IMF raporuna göre; "Cari açık, güçlü hizmet ihracatı ve ithalattaki yavaşlamanın etkisiyle 2023/2024 mali yılında daralmıştır. Döviz piyasasındaki baskılar, mevsimsel cari hesap akışlarını, sıkı para politikası duruşunu ve döviz kuru esnekliğini yansıtarak hafiflemiştir. Orta vadede büyümenin güçlenmeye devam etmesi beklenmekte ancak riskler aşağı

yönlü seyretmektedir. Kısa vadeli politika öncelikleri arasında bütçede öngörüldüğü gibi mali konsolidasyonun uygulanması, öncelikli sosyal harcamaların korunması, parasal işlemlerin güçlendirilmesi ve döviz kuru esnekliğine izin vermeye devam edilmesi yer almaktadır. Orta vadeli görünüm reform gündeminin kararlı bir şekilde uygulanmasına bağlı olarak olumludur. İklim politikası zorluklarını ele alma ve iklim reformu gündemlerini ilerletme çabaları desteklenmektedir” (IMF-Tanzania Country Report, 2024).

Sonuç olarak ülkenin GSYİH %5,1'den %5,4'e yükselsin diye Tanzanya, Dünya Bankası Grubu'na 9,8 milyar dolar ve IMF'ye 2 milyar dolara yakın borçlanmıştır. Merkez bankasının hedefi dahilinde kalmaya devam edecek bir enflasyon ve *büyüme dostu* bir mali konsolidasyon için ülkenin iç kaynaklarına ayırabileceği milyarlarca dolar küresel kuruluşlara aktarılmaktadır. IMF'nin para politikaları ülkenin ekonomik büyümesine fayda sağlamazken Dünya Bankası yapısal reformları ülkeyi küresel sermayenin girişini sağlayacak şekilde reforme etmekte ve yüklü bir kredi borcu ile baş başa bırakmaktadır.

Dünya Bankası ülkenin kamu kuruluşlarının özel teşebbüslere devrini teşvik etmektedir. Dar es Salaam ve District Elektrik Tedarik Şirketleri (DARESCO) 1964 yılında birleştirilerek Tanzanya Elektrik Tedarik Şirketi (TANESCO) haline getirilmiştir (TANESCO, 2025). Su özelleştirmesi ise Tanzanya'nın en büyük şehri ve eski başkenti olan Dar es Salaam için 2003 yılında imzalanan 10 yıllık bir kira sözleşmesinin verilmesiyle başladı. 2003 yılında Dünya Bankası, Dar es Salaam Su Temini ve Sanitasyon Projesi için 145,5 milyon dolar değerinde kredi yoluyla kira sözleşmesi üretti. Projeye Afrika Kalkınma Bankası 48 milyon dolar, Avrupa Yatırım Bankası 34 milyon dolar ve Dünya Bankası 61,5 milyon dolar katkıda bulundu. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu, devlet kuruluşlarının özelleştirilmesine bağlı olarak Tanzanya'ya daha fazla kredi verilmesi için koşullar belirledi. Özel şirketin kendi fonlarından 8,5 milyon ABD doları katkıda bulunması ve Tanzanya hükümetinin 12,6 milyon ABD doları katkıda bulunması gerekiyordu. Tanzanya hükümeti ile eski İngiliz firması Biwater, Almanya'dan Gauff Engineers ve Superdoll adlı Tanzanyalı bir şirketten oluşan bir konsorsiyum olan City Water arasında imzalandı. Bu özelleştirme ile su pahalı hale geldi, halk fahiş su faturaları öderken, özel satıcılardan daha yüksek oranlarda su satın almak zorunda kaldı. Su faturalarını ödemeyenlerin su kaynağı kapatıldı. Tanzanya hükümeti, Mayıs 2005'te karşılıklı sözleşme ihlali iddiaları üzerine kira sözleşmesini feshetti (Kjellén, 2006). Ancak ülkede benzer şekilde yaşanan özelleştirmeler küresel kuruluşların reformları ile devam etmektedir.

ABD, Tanzanya'ya yardım miktarını hükümetinin ABD dış politikasına yönelik tutumuna göre değiştirmektedir (USAID, 'Appraisal', 1978 ve Snook,

1999: 70-71). Nitekim ABD, 1970 ve 1988'de iki kez, işbirliği için Tanzanya'ya yaptığı yardımı artırmış ve dört kez (1972, 1976, 1983, 1991'de) Tanzanya'nın meydan okumasını cezalandırmak için yardımı azaltmıştır (Snook, 1999: 70-71). Günümüzde de ABD, Tanzanya'ya doğrudan veya küresel kuruluşlar eliyle yaptığı yardımları dış politik kararlarına göre belirlemektedir (IMF-Tanzania Country Report, 2024). USAID, Tanzanya Ülke İşbirliği Stratejisinde; "USAID, Tanzanyalıların hayatlarını iyileştirerek ve ülkenin kalkınma yardımına olan ihtiyacının ötesine geçmesine yardımcı olarak ABD'nin stratejik çıkarlarını ilerletir. USAID bu strateji aracılığıyla ABD firmaları için fırsatlar yaratmak üzere iş ortamını iyileştirir. Özel sektör büyümesini sağlayarak genç Tanzanyalıların üretkenliğini ve tüketimini artırmasına, ABD işletmeleri için fırsatlar yaratmasına ve iki yönlü ticareti artırmasına yardımcı olur" ifadelerini kullanmaktadır (USAID, 2019).

4. SONUÇ

YKY'nin son paradigması olarak yönetim Afrika gibi istikrarlı bir devlet yapısı bulunmayan ülkelerdeki *kalkınma* sorununa çare olarak önerilmiş Dünya Bankası, OECD, IMF gibi küresel aktörlerin gayretleri ile tüm dünyada yaygın kullanım alanı bularak devletin dönüşümünü gerçekleştirmiştir. YKY ve yönetim devletin piyasalaşmasını sağlarken küresel aktörleri uluslararası politikaların belirleyicisi konumuna oturtturarak YKY dönüşümünün dünyanın her köşesine ulaşmasını sağlamıştır.

Dünya Bankası Grubu bu küresel dönüşümün en önemli aktörlerinden biridir. Çalışmada bu Grubun ciddi yaşam ve sağlık sorunları ile mücadele etmekte olan düşük gelirli ülkelere yönelik çalışan kolu olan IDA'nın faaliyetleri incelenmiş ve giriş bölümünde ifade edilen sorunlu alanlar irdelenmiştir. IDA'nın sorunlu alanlarından ilki hibelerden uzaklaşarak kredilere yönelmesi ve çıkış amacından uzaklaşmasıdır. Dünyanın en düşük gelirli ülkelerine hibe verme amacıyla faaliyete başlayan IDA, 34,2 milyar dolarlık portföyünün sadece 7,3 milyar dolarını hibelere ayırmış ve son yenileme döneminden bir süre önce de hibeleri durdurmak suretiyle tamamen kredi tahsisine yönelmiştir. IDA kredileri kuruluşundaki 50 yıl vade uygulamasından da vazgeçilerek kredi vadeleri önce 35-40 yıla daha sonra da 25-40 yıla indirilmiştir. Bu esnada ülkeler GSYİH seviyelerine göre sınıflandırılmış ve kredi faiz oranları da bu sınıflandırmaya göre belirlenmeye başlamıştır. İngiltere, İskandinav ülkeleri, AB ülkeleri gibi pek çok ülke maliyeti nedeniyle hibelerden uzaklaşmasını ve krediler ile IDA'nın varlığının genişletilmesini istemektedir. IDA, ülkelere performans denetimi yapan ana kuruluşu Dünya Bankası'nın raporları ve görüşleri doğrultusunda bu ülkelere bir daha ödeyemeyecekleri yeni borçları vermekte bunun için de ülkeleri Dünya

Bankası Grubuna hesap verme durumunda bırakmaktadır. Böylece derin kalkınma sorunları ve ekonomik sıkıntılar ile baş etmekte olan ülkeler kaynaklarını kendi ekonomilerine aktarmak yerine ödenmesi her geçen gün zorlaşan borç yükleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Radelet, 2005).

Bu kapsamda çalışma IDA'nın *babası* Dünya Bankası Grubu kararları doğrultusunda hareket ettiğini ve Bankadan bağımsız herhangi bir faaliyette bulunmadığını göstermektedir. Benzer bir durumu Dünya Bankası ve IMF için de söylemek yanlış olmayacaktır. IMF üyesi olmadan Dünya Bankası'na üye olamayan ülkeler borçlanma konusunda da iki kuruluşun *ortaklaşa* kısılcasına alınmaktadır.

IDA borçlanmasında göze çarpan bir başka husus ödenen ücretlerdir. IDA ile çalışmak isteyen ülkeler yapacakları anlaşmaların şekline göre; abonelik, hizmet, taahhüt, bekleme, garanti, başlatma, işlem ücreti gibi pek ücreti üstlenmek zorunda kalmaktadır. IDA Anlaşmaları ile çok sıkı kurallara bağlanan borçlanma yapısı bu ücretler ile de donatılmış durumdadır. Ayrıca ülkeler, hızlandırma maddesi gibi bazı uygulamalar ile borçlarını öderken de farklı uygulamalara maruz kalabilmektedir.

Küresel aktörlerin ortaklaşa yönetişimi çalışmada incelenen Pakistan, Bangladeş ve Tanzanya özelinde de görülmektedir. Dünya Bankası Grubu kredi analizi yaptığı bu ülkelerde daha önceki yıllarda ortaklaşa yönetişimi tercih etmezken günümüzde tüm Grup kuruluşları ile birlikte bu ülkelerle çalıştığı görülmektedir. IBRD, IFC, IDA ve MIGA'nın ortaklaşa çalışmalar yürüttüğü ülkelere IMF de para politikaları ile reform transferi yapmaktadır. Bu ortaklaşa yönetim kredi verileri ve işbirliği yapılan kuruluşlar ile aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo.3: Pakistan-Bangladeş-Tanzanya Kredi Borcu ve Ortaklaşa Yönetişim

Ülke Adı	Dünya Bankası Grubu Kredisi (Milyar Dolar)	IMF Kredisi (Milyar Dolar)	Dünya Bankası Grubu Ortaklaşa Yönetişim
Pakistan	15,7	12,1	IBRD
Bangladeş	16,4	3,2	IBRD
Tanzanya	9,8	2,0	IBRD, MIGA, IFC

Dünya Bankası Grubu kuruluşları IBRD, IFC, MIGA ve IDA, IMF ortaklaşa yönetişiminde “tek beden herkese uyar” (*One size fits all*; Börzel ve Risse: 2004: 20) hareket noktası ile ülkelere hemen hemen aynı reçeteyi yazdıkları görülmektedir. IDA, incelenen üç ülkede de doğumda ölüm, kadın sağlığı, çocuklarda gelişim bozuklukları, eğitime erişim, su tedariki ve yağmur suyu

toplama, tuvalet sanitasyon, özel sektörün geliştirilmesi, kapsayıcı kalkınma, enerji ve çevre temel alanlarında çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Bu kapsamda Pakistan'da 10 milyonu aşkın kadına sağlık hizmeti sunulmuş, 13 milyona yakın öğrencinin okula erişimi tahsis edilen 200 milyon dolar finansman ile sağlanmıştır. Bu sınırlı hizmetler sunulurken enerji piyasası özelleştirilmiş, vergiler artırılmış ve özel sektörün faaliyet alanı genişletilmiştir. (World Bank-Pakistan Overview, 2024).

Bangladeş'te doğumda ölüm oranlarının düşmesi için çalışmalar yapılmış, çocuklarda gelişme bozukluklarının önlenmesi için faaliyetler yürütülmüştür. ilkokul kayıt oranları artırılmış, yağmur suyu toplama ve sanitasyon çalışmaları yürütülmüştür. IDA desteği ile ülkede 1,5 milyon kişinin suya erişimi sağlanmıştır. Dünya Bankası, ülkeye 1,45 milyar dolar enerji sektörü yatırımı sağlayarak elektriğe erişimi artırmıştır (World Bank-Bangladesh Overview, 2024).

Tanzanya'da da doğumda ölümlerin azaltılması, kadın sağlığı ve çocukların gelişimi ile ilgili faaliyetler yürütülmüştür. IDA, çeşitli seviyelerde eğitime erişimin sağlanması için 1,5 milyar dolar tahsis etmiş ve eğitime erişim oranlarını yaklaşık iki katına çıkarmıştır. IDA, ülkede su tedariki ile ilgili yürütülen programa 650 milyon dolar fon sağlamış 7,92 milyon kişinin temiz suya erişimini sağlamıştır (World Bank-Tanzania Overview, 2024).

Çalışma bu noktada açlık, gelişim bozuklukları ve ciddi sağlık ve kalkınma sorunları ile mücadele eden ülkelerde bu sorunların kalıcı bir çözüme ulaştırılmadığı geçici önlemler ile bu ülkelere *balık verilerek balık tutmanın öğretilmediğini* ortaya koymaktadır. Ülkeler kalkınmaya ayıracakları kaynaklarını kredi ödemelerine aktarmakta ve hatta "kalkınma projelerini" gerçekleştirmek ve borçlarını ödeyebilmek için tekrar borçlanarak borç stokları sürekli artmaktadır (Şaylan, 1994: 176).

IMF çalışmalarında da üç ülkeye benzer reçeteler sunulduğu görülmektedir. Bu ülkelerde; sıkı para politikası uygulandığı, enflasyon ve ekonomik büyüme oranlarında kayda değer bir değişiklik sağlanamadığı, sübvansiyonları düşürmek suretiyle yerli üretimde düşüşe neden olduğu, vergi politikaları ile halkın üzerindeki vergi yükünün artırıldığı, özel sektörü teşvik edecek politikalar uygulandığı görülmektedir.

Küresel aktörler, temel sağlık ve hijyen sorunları ile uğraşan bu ülkelere yeşil büyüme, enerji dönüşümü, dijitalleşme gibi birkaç kalkınma sonrasının reformlarını dayatırken ekonomi ve kalkınma anlamında da bir başarı elde etmiş görünmemektedir. Nitekim Pakistan, Bangladeş ve Tanzanya'nın GSYİH oranları

%1 gibi bir artışa kavuşurken enflasyon oranlarının azalmadığı, istihdamın artmadığı ve ülkelerdeki temel kalkınma sorunlarının çözülmediği görülmektedir. Bu ülkeler özellikle IMF tarafından uygulanan sıkı para politikaları ve artan vergilendirme ile ülke kaynaklarını neredeyse sadece borç ödemeye yönlendirmekte ve yerli üretimden vazgeçmek durumunda kalmaktadır.

Kalkınma sorununu kalıcı olarak çözümleyemeyen ve ciddi ekonomik sorunlara neden olan Dünya Bankası Grubu ve IMF'nin IDA ülkelerinde gerçekleştirdiği yapısal reformlar yabancı yatırımın teşvik edilmesi, özelleştirme politikaları, kamu hizmetinin piyasalaştırılması ekseninde bu ülkelerde devletin rolünün küçültülmesi ile neoliberal politikaların uygulanmasını sağlamaktadır. Dünya Bankası ülke stratejilerinde özellikle adres gösterilen enerji, bankacılık, su hizmetlerinin özelleştirilmesi, özel sektörün ve yabancı yatırımların artırılması maddelerinin yansımalarını ülkelerde görmek mümkündür. Pakistan'da elektrik, su, gaz, telekomünikasyon, bankacılık hizmetleri özelleştirilmiş (PICIC, WAPDA, MCB United) yüzlerce sanayi işletmesi ve enerji santrali özel sektöre devredilmiştir. Bangladeş GSYİH'nın %80'ini özel sektöre devretmiş BEXIMCO, BRAC Bank, BSRM, GPH Ispat, Grameenphone, Summit Group, Square Pharmaceuticals, Orion Group gibi çokuluslu şirketlere kamu hizmetlerini emanet etmiştir. Tanzanya TANESCO ve City Water gibi örneklerle kamu hizmetini piyasalaştırmıştır. Dünya Bankası CPF'lerinde belirlenen bu neoliberal dönüşüm Afrika Kalkınma Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası'nı da ortaklaşa yönetişime eklemede ve bu ülkeleri İngiltere'den Almanya'ya küresel sermayeye açmaktadır.

IDA'nın bir başka sorunlu alanı ABD'nin hisse payı ve dolayısıyla oy gücüdür. ABD, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlara ev sahipliği yapmanın yanında bu kuruluşlar ile çalışan ülkelere yönelecek tahsis kararlarını jeopolitik çıkarları doğrultusunda belirlemekte ve ülkelerin ihtiyaçlarında çok kendi politik çıkarlarını gözetmektedir. Siyasi kararları yanında ekonomik kararları ile de IDA ülkelerine ulaşan ABD, bu ülkelerdeki kaynakları kullanma, ABD şirketlerinin bu ülkeler ile ticaret yapmasını sağlama ve ülkelerdeki kamu hizmetlerinin piyasalaşması için kredi tahsislerini kullanmaktadır. Küresel emisyonların büyük bir oranından sorumlu olan ABD, kalkınma sorunu yaşayan ülkelere iklim alanında reformlar önermesi ayrıca manidardır.

YKY'nin *işletmeci* ilerleyişi gelir seviyesine ve kalkınma düzeyine bakmadan tüm ülkeleri kuşatmaktadır. Dünya Bankası Grubu IDA aracılığıyla bu dönüşümün düşük gelirli ülkelerdeki eli olmaktadır. IDA verdiği krediler ile devletlerin piyasa dönüşümünü gerçekleştirmekte ancak bu ülkelerin sosyal, ekonomik ve toplumsal kalkınmalarına kalıcı bir çözüm üretememektedir. Küresel kuruluşlar ve ABD tarafından kuşatılan ülkelerin durumunu "tutsak

ikilemi”ne benzetmek mümkündür (Tucker, 1950). İki suç ortağının kararlarının kendilerinin ve birbirlerinin ceza koşullarını etkileyeceği tutsak ikilemi gibi IDA ülkeleri de oyundaki diğer aktörlerin (Dünya Bankası, IMF ve ABD) hareketlerine göre kendi oyunlarını belirlemeye mecbur bırakılmaktadır. Ülkeler, ekonomilerini geliştirme ve kalkınma projelerini gerçekleştirme ümidiyle yeniden borçlanmakta ve borçları sürekli artmaktadır. Ülkeler bu kısır döngü içerisinde kıvrılırken küresel kuruluşlar bu ülkelere reçete edilen reformların başarısından çok kredilerin geri ödenmesi ve kaynakların özel sektör ile paylaşılmasını planlamaktadır. Dolayısıyla IDA’nın kalkınma vaadi aslında IDA ülkelerinde devletin gücünün azaltılması, özelleştirmeler ve kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması ile neoliberal dönüşümün sağlanmasına aracılık etmektedir.

Kalkınma yardımı ancak ülkelerin iç dinamiklerine göre şekillenen reformlar aracılığıyla o ülkelerin ihtiyaç duydukları alanlara finansman aktarılması ile yapılırsa ekonomik büyüme ve kalkınmayı destekleyecektir. IDA ülkelerinin açlık, sağlık, eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi küresel bir sorun olarak görülmeli ve uluslararası toplum Dünya Bankası gibi aktörler eliyle bu alanların geliştirilmesi için finansman sağlamalıdır. Küresel aktörlerin, IDA bağışçısı ülkelerin ve ABD’nin bu finansman için yeterli kaynağı vardır. Doğrudan kaynak aktarımının tercih edilmemesi durumunda IDA’nın kuruluş felsefesine dönerek hibelerin artırılması bu ülke insanların temel insani hizmetlerden yararlanmasını sağlayacaktır.

Hibelerin artırılmaması halinde düşük gelirli ülkelerin kredi borcu ödemek yerine kaynaklarını iç sorunlarına yönlendirecek çözümler üretmesi kalkınmalarına destek olacaktır. Dünya Bankası ve IMF ilişkilerinin gözden geçirilmesi ve bu aktörler ile yeni kredi anlaşmaları yapılmaması veya Türkiye örneğinde olduğu gibi IMF ile kredi ilişkisinin sonlandırılması ve Dünya Bankası ile temel sorunlu alanlarda proje kredileri kullanılarak ilişkilerin sınırlandırılması ülkelerin tutsak ikilemini azaltacaktır. Aksi takdirde krediler ülkelerin daha çok borç sarmalına girmesine neden olurken bu ülkelerin kalkınma sorununa deva olmak yerine küresel kuruluşların neoliberal politikalarına aracılık edecektir.

KAYNAKÇA

AFDB (2024), African Economic Outlook (AEO) (Côte d'Ivoire).

Algan, Fatma Müge (2021), “Ortaklaşa Yönetişim-Uluslararası Kuruluşların Politika Yönlendirmesi”, Mülkiye Dergisi, 45 (3): 793-832.

Algan, Fatma Müge (2024), “Yapısal ve Sektörel Uyarlama Kredilerinden Proje Kredilerine Dünya Bankasının Türk Kamu Yönetimine Nüfuzu”, 24. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (Munzur: Munzur Üniversitesi): 311-314.

Altın, Aytuğ (2013), “Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim”, Anemon, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2): 101-118.

Andersen, Thomas Barnebeck, Henrik Hansen ve Thomas Markussen (2006), “US Politics and World Bank IDA-Lending”, Journal of Development Studies, 42 (5): 772-794.

Anwar, Mumtaz (2006), The Political Economy of International Financial Institutions’ Lending to Pakistan, HWWA Discussion Paper 338, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA) (Hamburg: Hamburg Institute of International Economics).

Arslan, Nagehan Talat (2010), “Klasik-Neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi””, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11 (2): 21-38.

Aziz, Sartaj (1996), Privatisation in Pakistan, Development Centre Studies (Paris: Development Centre, Organisation for Economic Co-operation and Development).

Barnett, Michael N. ve Martha Finnemore (1999), “The Politics, Power, and Pathologies of International Organizations”, International Organization 53 (4): 699-733.

Börzel Tanja A. ve Thomas Risse (2004), “One Size Fits All! EU Policies for the Promotion of Human Rights, Democracy and the Rule of Law”, Paper Prepared for the Workshop an Democracy Promotion, Centre for Development Democracy, and the Rule of Law, Stanford University, http://iis-db.stanford.edu/pubs/20747/Risse-Borzelstanford_final.pdf (24.12.2024).

Business Recorder (2008), “PICIC merged with NIB Bank”, <https://fp.brecorder.com/2008/01/20080101671225/> (30.04.2025).

CGD (2024), ABCs of the IFIs: Understanding the World Bank’s IDA21 Replenishment, CGD Brief, (Washington DC).

Farazmand, Ali (1999), “Globalization and Public Administration”, Public Administration Review, 59 (6): 509-22.

GE (2019), “Summit signs 22-year PPA for upcoming 583 MW gas power plant; GE to co-develop plant in Bangladesh”, <https://www.ge.com/news/press-releases/summit-signs-22-year-ppa-upcoming-583-mw-gas-power-plant-ge-co-develop-plant> (29.04.2025).

Güler, Birgül (2003), “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”, *Praksis*, 9: 93-116.

Güzelsarı, Selime (2004), *Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları*, GETA Tartışma Metinleri Serisi, No:66 (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi).

IDA (2024a), <https://ida.worldbank.org/en/home> (12.12.2024).

IDA (2024b), “IDA Financing”, <https://ida.worldbank.org/en/financing> (12.12.2024).

IDA (2024c), IDA Terms (Effective as of October 1, 2024), (Washington DC).

IDA (2024d), “What is IDA?”, <https://ida.worldbank.org/en/about> (15.12.2024).

IDA (2024e), “IDA20 Replenishment”, <https://ida.worldbank.org/en/replenishments/ida20-replenishment> (15.12.2024).

IDA-History (2024), <https://ida.worldbank.org/en/about/history> (15.12.2024).

IDA-Pakistan, (2024), “Key Achievements”, <https://ida.worldbank.org/en/country/pakistan> (18.12.2024).

IDA-Bangladesh (2024), “Overview”, <https://www.worldbank.org/en/country/bangladesh/overview#3> (18.12.2024).

IDA-Tanzania (2024), “Key Achievements”, <https://ida.worldbank.org/en/country/tanzania> (18.12.2024).

IDA Resolutions (2022), IDA20-IDA Resolutions No. 248, pp. 9-19 (Washington DC).

IDA Resolutions (2021), IDA19 Partner Contributions (Washington DC).

IDA (2020), IDA19: Ten Years to 2030: Growth, People, Resilience Report (Washington DC).

IDA (1960), International Development Association, Articles of Agreement (Washington DC).

IMF-Tanzania Country Report (2024), IMF Country Report No. 24/349, (Washington DC).

IMF-Pakistan (2024), “Pakistan: Projected Payments to the IMF as of December 31, 2024”,

[https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=760&date1key=2024-12-](https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=760&date1key=2024-12-31&category=forth&year=2024&trxtype=repchg&overforth=f&schedule=exp&xtend=y)

[31&category=forth&year=2024&trxtype=repchg&overforth=f&schedule=exp&xtend=y](https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=760&date1key=2024-12-31&category=forth&year=2024&trxtype=repchg&overforth=f&schedule=exp&xtend=y) (15.12.2024).

IMF (2024), “IMF Press Release No. 24/141”, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/05/07/pr-24141-bangladesh-agreement-on-ecf-eff-and-rsf-arrangements> (13.01.2025).

IMF-Bangladesh (2024), “Bangladesh: Projected Payments to the IMF as of December 31, 2024”, <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=55&date1key=2024-12-31&category=forth&year=2024&trxtype=repchg&overforth=f&schedule=exp&xtend=y> (13.01.2025).

IMF-Tanzania (2024), “Tanzania: Projected Payments to the IMF as of December 31, 2024”, <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extforth.aspx?memberkey1=930&date1key=2024-12-31&category=forth&year=2024&trxtype=repchg&overforth=f&schedule=exp&xtend=y> (08.01.2025).

Khatun, Fahmida (2022), “Public sector needs to keep pace with private sector, The Business Standard”, <https://www.tbsnews.net/supplement/public-sector-needs-keep-pace-private-sector-359749> (30.04.2025).

Kjellén, Marianne (2006), Kamu borularından özel ellere: Dar es Salaam, Tanzania'da su erişimi ve dağıtımı (Stockholm: Stockholm Üniversitesi).

Kutun, Melahat (2007), “Uluslararası Kuruluşların Türk Kamu Yönetiminde Yönetimsel Dönüşüme Etkileri”, Toplum ve Demokrasi, 1 (1): 117-134.

Majumdar, Ananda (2019), “Political History and the Socio-Economic-Cultural-Transnational Innovation in Bangladesh”, ABC Research Alert, 7 (3): 184-202.

Marchesi, Silvia ve Missale, Alessandro (2013), “Did High Debts Distort Loan and Grant Allocation to IDA Countries?”, World Development, <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.12.011> (30.04.2025).

Morrison, Kevin M. (2011), “As the World Bank Turns: Determinants of IDA Lending in the Cold War and After”, Business and Politics, 13 (2): 1-27.

Morrissey, Oliver, Olaf Islei ve Daniel M'Amanja (2006), "Aid loans versus aid grants: Are the effects different?", Working Paper, CREDIT Research Paper, No. 06/07 (12): 1-18.

Profit (2020), "Privatisation likely to fetch Rs100bn this year: Soomro", <https://profit.pakistantoday.com.pk/2020/09/28/privatisation-likely-to-fetch-rs100bn-this-year-soomro/> (30.04.2025).

Radelet, Steve (2005), "Grants for the World's Poorest: How the World Bank Should Distribute Its Funds Center for Global Development", Policyarc, CGD Notes: 1-4.

Samad, Abdus (1994), "The Economic Policies of the first Nawaz Sharif Government 1990-93", <http://users.erols.com/ziqbal/nh8.htm> (30.04.2025).

Sanford Jonathan E. (2002), "World Bank: IDA loans or IDA grants?", World Development, Elsevier: 1-24.

Scott, Bruce R. (2012), The Concept of Capitalism, In Capitalism (New York: Springer).

Snook, Stephen L. (1999), "An Agency under Siege: USAID and its Mission in Tanzania", G. Hyden et al. (Der.), Agencies in Foreign Aid: 68-115.

Şaylan, Gencay (1994), Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi (Ankara: imge Yayınları).

TANESCO (2025), "Tanzanya Elektrik Tedarik Şirketi Limited Şirketi", <https://www.tanESCO.co.tz/about-us/historical-background> (28.04.2025).

Tucker, Albert (1950), "A Two-Person Dilemma", Un-published notes, Stanford, Reprinted in Rasmussen, Eric, Ed., Readings in Games and Information (Malden, MA: Blackwell): 7-8.

USAID (2024), "Pakistan Country Overview", <https://www.usaid.gov/pakistan> (21.12.2024).

USAID (2022), Trade Capacity Building Case Study: Bangladesh (Washington DC).

USAID (2019), USAID Tanzania Strategy 2020-2025 (Washington DC).

USAID (1978), Appraisal (Washington DC).

World Bank (2024), World Bank Annual Report 2024, World Bank (Washington, DC).

World Bank-Pakistan Overview (2024), Pakistan Overview, World Bank (Washington, DC).

World Bank-Bangladesh Overview (2024), Macro Poverty Outlook for Bangladesh, World Bank (Washington, DC).

World Bank-Tanzania Overview (2024), <https://www.worldbank.org/en/country/tanzania/overview#1> (13.12.2024).

World Bank (1997), World Development Report 1997: The State in a Changing World (Washington, DC).

World Bank Group (2024), “An Open Letter on IDA21 to Our Shareholders, Clients, Partners, and the Global Development Community”, https://www.worldbank.org/en/news/statement/2024/12/05/an-open-letter-on-ida21?intcid=ecr_hp_headerA_en_ext (15.12.2024).

Yüksel, Mehmet (2000), “Yönetişim Kavramı Üzerine”, Ankara Barosu Dergisi, 58 (3): 145-159.